

809т
Hugo

ВІКТОР ГЮГО

ЕРНАНІ

КАМІСТЕЦЬКО

8097
Hugo

ВІКТОР ГЮГО

ЕРНАНІ

*Переклад
з французької мови
МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО*

1

«МИСТЕЦТВО»

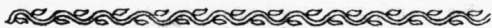
КИЇВ — 1952

7

ВІД ПЕРЕКЛАДАЧА

Романтична драма Віктора Гюго „Ернані“ написана римованим „олександрійським“ віршем. Я переклав її традиційним для української драматургії (як і для російської) п'ятистоповим білим ямбом. Це, здається мені, має свої позитивні сторони, особливо коли мова зайде про сценічне втілення драми: римовані вірші скували б синтаксис твору і звучали б у театрі надто штучно.

М. РИЛЬСЬКИЙ.

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Ернані.

Дон Карлос.

Дон Руї Гомес де Сільва.

Донья Соль де Сільва.

Король Богемський.

Герцог Баварський.

Герцог Гота.

Герцог Лютцельбург.

Дон Санчо.

Дон Матіас.

Дон Рікардо.

Дон Гарчі Суарес.

Дон Франціско.

Дон Хуан де Аро.

Дон Хіль Тельес Хірон.

Донья Хозефа Дуарте.

Верховинець.

Якес.

Дама.

Перший, другий і третій змовники.
Змовники Священної Ліги, німці та іспанці. Верхо-
винці, сеньйори, вояки, пажі, народ.

Іспанія, 1519 рік.

АКТ ПЕРШИЙ

КОРОЛЬ

Сарагоса. Опочивальня. Ніч. Лампа на столі.

СЦЕНА ПЕРША

Донья Хозефа Дуарте, стара, в чорному одязі за модою Ізабелли Католицької; Дон Карлос.

Донья Хозефа

(сама. Опускає пурпурові запони на вікнах; ставить до порядку декілька крісел. Хтось стукає в потайні двері праворуч. Вона прислухається. Стук повторюється).

Чи це б то він уже?

Знову стукають.

Еге, не кожне

Ті сходи знає.

Треба відчинити!

(Відчиняє замасковані двері).

Входить дон Карлос, щільно загорнувшись плащем і низько насунувши капелюх.

Добри вечір, прекрасний кавалере!

(Вводить його. Він скидає плаща і зостається в пишному одязі з едвабу та шовку за кастільською модою 1519 року. Вона глянула на нього і відступила, вражена).

Як! Це не ви! Це не сеньйор Ернані!
О, господи! Рятуйте! На пожар!

Дон Карлос

(ухопивши її за руку).

Одне ще слово—ти умреш, дуеньє!

(Пильно дивиться на неї. Вона мовчить, охоплена жахом).

Скажи: чи я потрапив у кімнату
До донї Соль, котору повести
До шлюбу має герцог де Пастрана,
Що дядьком їй доводиться,—старий,
Шаноби гідний, немощний на лихо,
Ревнивий дід? А панночка тим часом
Напевне покохала молодця
Без бороди та без усів, звичайно,—
І вечорами дожида його,
Обманюючи заздрісників хитро,
Щоб замість дядькової бороди
Голубити обличчя безбороде.
Чи правда ж, так?

(Вона мовчить. Він торсає її за руку).

Ну, говори ж мерщій!

Донья Хозефа

Ви говорить мені заборонили.

Дон Карлос

Тепер—велью. Чи я у донї Соль?

Донья Хозефа

Так. А навіщо?

Дон Карлос

Ні на що. Скажи:
Старого герцога немає вдома?

Донья Хозефа

Так.

Дон Карлос

От вона і виглядає, значить,
Свого коханця?

Донья Хозефа

Так.

Дон Карлос

І він сюди,
У цю кімнату, прийде?

Донья Хозефа

Так.

Дон Карлос

Сховай

Мене де-небудь.

Донья Хозефа

Вас!

Дон Карлос

Мене.

Донья Хозефа

Для чого?

Дон Карлос

Та ні для чого.

Донья Хозефа

Я? Сховати вас?

Дон Карлос

В кімнаті цій.

Донья Хозефа

Нізащо!

Дон Карлос

(витагаючи з-за пояса гаманець з грошима і кинджал).

Вибирайте,

Шановна пані: чи оцей кинджал,
Чи гроші ці.

Донья Хозефа

(бере гаманець).

Ви, певне, сам диявол?

Дон Карлос

Вгадали ви, дуеньє.

Донья Хозефа

(одчиняє вузьку шафу в стіні).

Увійдіть

Сюди.

Дон Карлос
(дивиться на шафу).

В оцю коробку?

Донья Хозефа
(зачиняє її).

А не хочеш—

Іди собі.

Дон Карлос
(відчиняє шафу).

Отак!

(Іще роздивляється).

Мабуть, сюди
Ти ту мітлу ховаєш, що на ній
Рушаєш у нічні мандрівки?
(Влазить у шафу).

Ух,

Насилу вліз!

Донья Хозефа
(склавши руки, вражена).

О, господи! Мужчина
В опочивальні!

Дон Карлос

А хіба ж то жінки
Твоя сьогодні пані дожида?

Донья Хозефа

О, небеса! Вона іде! Я чую
Її ходу... Сеньйоре, зачиніться.

Дон Карлос

(із шафи).

Коли ти хоч одне промовиш слово,—
Умреш.

Донья Хозефа

(сама).

Хто він такий? Великий боже!
Гукнути пробі,—та усі в палаці,
Опріч моєї пані, вже послули...
А незабаром надійде і той,
І щось уже та буде. Є у нього
При боці шпага. Господи, помилуй
І захисти!

(Зважуючи на руці гаманець).

Принаймні, це не злодій.

Входить донья Соль. Донья Хозефа ховає
гаманець.

СЦЕНА ДРУГА

Донья Хозефа, Дон Карлос (захований),
донья Соль, пізніше Ернані.

Донья Соль

Хозефо!

Донья Хозефа

Я до ваших послуг.

Донья Соль

Дивно,
Ернані ще нема. Якесь нещастя
Мені віщує серце...

Чиясь хода за дверцями.

А! Іде!

Біжи мерщій і, поки він не стукав,
Пустити його. Та швидше!

Хозефа відчиняє потайні дверці. Входить Ернані.
Великий плащ, великий капелюх. Під плащем—убрання арагонського верховинця, сіре, з шкіряною кірасою. Шпага, кинджал, ріг при поясі.

Донья Соль

(підбігаючи до нього).

Мій Ернані!

Ернані

О, донья Соль! Нарешті вас я бачу
І рідний голос чую з милих уст!
Чому жорстока присудила доля
Без вас життя похмуро коротати?
Для вас забув би всіх я!

Донья Соль

(торкаючись його одежі).

О, Ісусе!

З плаща вода струмує! Певне, дощ
Іде великий?

Ернані

Я не знаю.

Донья Соль

Певне,

Вам холодно?

Ернані

Байдуже.

Донья Соль

Та зніміть

Свого плаща!

Ернані

Скажіть: коли вам сон

Невинні очі тихо закриває

І ніжним овиває супокоем

Безгрішні ваші молоді уста,—

Чи ангел вам шпоче в ту хвилину,

Яку ви радість несете в дарунок

Тому, кого ненавидять усі

І всі женуть?

Донья Соль

А ви проте, сеньйоре,

Спізналися. Ви дуже змерзли?

Ернані

Ні!

Зі мною ви—і я огнем палаю!

Коли любов кипить у нашім серці

Грозою невгамовною, коли

Вона сповняє всі чуття і мислі,—

Нам до грози небесної байдуже

І не лякає ані дощ, ні грім!

Донья Соль

(знімає з нього плаща).

Знімайте-бо плаща! Давайте шпагу!

Ернані

(з рукою на шпазі).

Ні! Шпага—також подруга шляхетна

І незрадлива. Герцога старого,

Що має стати з вами під вінець,
Немає вдома?

Донья Соль

Так. Його немає,

І ця година наша.

Ернані

Лиш година.

А там, а там—забути чи померти!
Проте дарма. Таж за одну таку
Годину дати можна все життя
На цьому світі і на тому світі.

Донья Соль

Ернані мій!

Ернані

(гірко).

Так! Я тоді щасливий,
Як герцог вийде з дому! Наче злодій,
Я до дверей підходжу, тремтячи
Та оглядаючись,—щоб у старого
Ганебно красти усміх твій солодкий,
І голос твій, і погляд цих очей!
Щасливий я. Його годину взяв я—
І він за це візьме мое життя!

Донья Соль

Ну, заспокойся ж!

(Віддає плаща Хозефі).

Висуште, Хозефо,

Цього плаща.

Хозефа виходить. Донья Соль сідає і знаком під-
кликає до себе Ернані.

Иди до мене ближче.

Ернані

(не слухає).

То герцога немає в замку?

Донья Соль

(усміхаючись).

Милий!

Ернані

Його нема?

Донья Соль

Забудь про нього.

Ернані

Ні!

Про нього, пані, треба пам'ятати!
Він любить вас, він має під вінець
Вас повести! Як дядько й наречений,
Голубити вас може й цілувати,—
І це забути!

Донья Соль

(сміючись).

От що вас пече!

Цілунок дядьків! У чоло! Цілунок,
Що батьківським його назвати можна!

Ернані

Ні! Поцілунок мужа і коханця
Ревнивого. Ви будете йому
Належати—подумайте про це!
Безумний дід, що вже його могила
Давно чекає, привид, мрець живий,
Земний свій шлях пройшовши до останку,

Він хоче жінку мати! Він жадає
Ясне життя дівоче зав'язать!
Коли до тебе простяга правицю,
Чи бачить він, що вже його за ліву
Взяла дружина неминуча—смерть?
Безумний дїду! Час би вже послати
По трунаря! Хто хоче цього шлюбу,
Хто силує?

Донья Соль

Бажає так король.

Ернані

Король! Король! Це ж батько королів
Мого отця послав на ешафот!
Давно було те, вже й його вдова
Постарїлась, і син його вже вирїс,—
Моя ненависть забуття не знає!
Я заприсягся ще малим дитям,
Що синові за батька відомщу!
Карлосе! Знай, Кастїлії королю,—
Тебе шукаю завжди я, повсюди,
Бо прагну помсти за незмиту кривду!
Родини наші здавна ворогують,
Батьки боролись тридцять довгих лїт
Жорстоко й невблаганно. Хай померли
Вони обидва,—їхній гнїв живе!
Для згоди тут не може бути місця,
Бо на синів криваве те змагання
З отцївських рук законно перейшло.
То, значить, він цього бажає шлюбу
Ганебного? Нехай же не дивує!
Тебе шукав я, а тепер ти сам
Стаєш мені, проклятий, на дорозї!

Донья Соль

Ох, ти мене жахаєш!

Ернані

Я й себе

Жахаю часом, несучи тяжке
Ярмо прокляття. Слухай. Дядько твій,
Твій наречений—пан Руї де Сільва,
Багатий, славний герцог де Пастрана,
Кастільський гранд, вельможа
арагонський.

Старий він, правда, а зате яку
Тобі пишноту принесе в дарунок!
Які коштовні перли й самоцвіти,
І золото, й розкішні убрання!
Якою шанною тебе оточить!
Таж певне й королева герцогині
Своїй позаздрить! От хто він такий.
А я—бідар, я змалку по лісах
Тулився босий, іншого притулку
Не знаючи. Та був і в мене, може,
Славетний герб, окраса давніх предків,
Що крові ржа тепер його укрила;
Були й права, тепер у млу повіті,
Огорнені покровом ешафота.
Він прийде, прийде, той жаданий час,
Що я їх разом вихоплю із піхов
З моєю шпагою! До того дня
Я лиш молю у заздрісного неба
Води, повітря, сонця,—тих дарів,
Яких воно не жалує нікому.
Чи він, чи я—чи герцог, чи Ернані,
З ним шлюб узяти чи піти зі мною,—
Ось вибір твій.

Донья Соль

Піду з тобою я.

Ернані

Поміж моїх товаришів суворих,
Вигнанців, що давно їх імена
Кат записав у свій зловісний список?
Поміж людей, що ані меч, ні серце
Їм від жалю ніколи не здригнуться?
Поміж людей, де кожен присягнув
За кров пролиту сплачувати кров'ю?
Ти мусиш знать: розбійники вони,
А я отаман їхній. Як ловили
Мене в Іспанії, неначе звіря,
Я ж в горах Каталонії, у скелях,
Куди сягають лиш орли крилаті,
Знайшов собі гостинний, дружній схов.
Там верховинці вольні та убогі
Дали мені рости і виростати,—
І виріс я. Хай завтра цей от ріг
Серед лісів луна розбудить сонну—
Три тисячі одважних вояків
На голос той повстане... Ти дрижиш,
Боїшся ти... Подумай, зваж: зі мною
Втекти туди, у гори несходимі,
В страшні бори, до тих людей жорстоких,
До демонів, що бачила ти в снах,
Боятись, оглядатися, ні вдень
Не спочивати, ні вночі, дитину
Під посвист куль мушкетних колихати,
Спать на траві, з струмка гірського пить
І може навіть—так, як я за батьком,—
Піти зі мною, ревно плачучи,
До ешафоту!

Донья Соль

Я піду з тобою.

Ернані

Подумай: герцог—пишний можновладець,
У нього батько кари не прийняв,
Ім'я його безчестям не покрите.
Могутній він—і дасть тобі в дари
І славу, й титул, і скарби...

Донья Соль

Ми завтра
В дорогу рушимо. Не повертай
Мені на докір дивної відваги,
Ернані мій. Чи ангел ти, чи демон,—
Однаково, бо я твоя рабиня.
Як ти підеш—і я піду з тобою,
Зостанешся—з тобою й я лишусь.
Так, я твоя. Чому і як? Збагнути
Сама не можу. Бачити тебе,
Твій голос чуть—моє єдине щастя.
Тебе нема, затихла в далині
Твоя хода—і серце умирає,
І день, як ніч. Немовби нежива,
Сама з собою я тоді в розлуці.
А прийде час—легкі зачую кроки—
І разом з ними радість і життя
Вертаються у груди наболілі.

Ернані

(стискаючи її руку).

Мій ангеле! Мій світе!

Донья Соль

Значить, завтра.

Опівночі. Прийди з товаришами
Під це вікно. Постукай тричі.

Ернані

Як!

Хіба ти знаєш, хто я?

Донья Соль

Що ж по тім?

Я зважилась—і слова не зламаю.

Ернані

Ти зважилась! Та знай же, що не тільки
Розбійник я,—і поміркуй востаннє,
Що за проклятим, за вигнанцем ти
У небезпечну вирушиш дорогу.

Дон Карлос

(з грюкотом відчиняє двері шафи),

Коли ж кінчатся ваші теревені?

Чи, може, вам здається, що мені

Сидіти в шафі вигідно і любо?

Ернані вражений відступає. Донья Соль скрикує і, шукаючи оборони, падає йому в обійми. Переляканими очима дивиться вона на дон Карлоса.

Ернані

(поклавши руку на ефес шпаги).

Хто це такий?

Донья Соль

До помочі, на бога!

Рятуйте, люди!

Ернані

Донья Соль, мовчіть!
Ваш крик розбудить небезпечних свідків.
Як з вами я — ніхто на оборону,
Крім мене, не повинен вам ставать,

(До дон Карлоса).

Що ви робили там?

Дон Карлос

Уже ж напевне
Не їздив верхи.

Ернані

Хто в таку хвилину
Сміялись важиться — повинен знать,
Що з нього незабаром посміялись
Його щасливий може спадкоємець.

Дон Карлос

На все свій час!.. Поговорімо щиро,
Добродію. Ви любите цю пані
І ходите щовечора до неї
У милі чорні очі видивляйтесь.
Нічого в тому дивного нема,
Та я ж бо й сам у пані закохався
І, врешті, пересвідчитись бажаю,
Хто часто так вікном до неї ходить,
Коли при дверях мушу я лишатись.

Ернані

А, слово честі, вийдете тепер
Ви шляхом тим, що ним я увіходжу!

Дон Карлос

Побачимо. Тим часом я сеньйорі
Освідчую своє палке кохання.
Таж доброті у ніжній цій душі
Для двох коханців вистачить напевне!
Сьогодні, край надумавши покласти
Історії, що трохи затяглася,
Непроханим я гостем увійшов —
Либонь, за вас мене сюди й пустили —
І заховався в шафі. Та, на жаль,
Там чути зле, задушливо і тісно,
Що я й одержу геть собі пом'яв.

Ернані

І шпазі тісно довше залишатись
У піхвах!

Дон Карлос

(уклоняючись).

Не перечу!

Ернані

(вихоплюючи шпагу).

Боронися!

Дон Карлос добуває шпагу.

Донья Соль

Ернані! Боже!

Дон Карлос

Заспокойтесь, пані.

Ернані

(до дон Карлоса).

Скажіть мені ім'я своє!

Дон Карлос
Та ні,
Своє скажіть.

Ернані
Його я бережу
Для іншого, фатальне й неминуче.
У день, як іншому тому на груди
Я наступлю ногою переможця,
Мое ім'я його почують уші,
А біля серця вчує він кинджал.

Дон Карлос
Як інший зветься?

Ернані
А нащо тобі? —
Ну, захищайся!
Схрещують шпаги. Донья Соль, тремтячи, падає на
крісло. Чути стук у двері.

Донья Соль
(*підводиться, охоплена жахом*).

Небо! Хтось іде!
Бійці спиняються. Перелякана Хозефа вбігає
в маленькі двері.

Ернані
(*до Хозефи*).
Що то за стук?

Донья Хозефа
(*до доньї Соль*).
Біда, біда нам, пані!
Вернувся герцог!

Донья Соль

О, нещасна я!

Донья Хозефа

(оглядається круг себе).

Ісусе! Невідомий! Поєдинок!

Яке безумство!

Бійці ховають шпаги в піхви. Дон Карлос загор-
тається в плащ і насовує собі капелюх на чоло.

Стук знову.

Ернані

Що робити нам?

Стук.

Голос

(за дверима).

Прошу вас одчинити, донья Соль.

Донья Хозефа ступає до дверей. Ернані спиняє її.

Ернані

Не відчиняйте.

Донья Хозефа

(бере свої чотки).

Якове святий,

Оборони і захисти!

Знову стук.

Ернані

(показує дон Карлосові на шафу).

Сховайтесь.

Дон Карлос

У шафу? Ні.

Ернані
(показує на двері).

Ходім сюди.

Дон Карлос

Навіщо?

Ернані
(показує на маленькі двері)

То утечім.

Дон Карлос
Добраніч. Я лишаюсь.

Ернані
Прокляття! Ви заплатите за це!
(До доньї Соль).

Я не впускаю нікого.

Дон Карлос
(до Хозефи).

Відчиніть.

Ернані
Що каже він?

Дон Карлос
(до Хозефи, яка не знає, що їй робити).

Велю вам одчинити.
Знову стук. Донья Хозефа, дрижачи, йде відчиняти.

Донья Соль
О горе, горе!

СЦЕНА ТРЕТЯ

Ті самі, дон Руї Гомес де Сільва. У нього сива борода та волосся. Чорний одяг. Слуги зі смолоскипами.

Дон Руї Гомес

Як, у час такий
Ви, донья Соль, племінниця моя,
Приймаєте незнаних чоловіків?
Ввійдять усі. Видовище цікаве!

(До доньї Соль).

Три чоловіки, числячи й мене,
Коли і двох було б тут забагато!

(До молодих людей).

Панове! Що сюди вас привело?
Були часи, коли такі гіганти
В Кастілії, як Сід або Бернард,
Дівочу честь уміли шанувати
І поважати вміли сивину.
Залізо й криця легшими здавались
Тим рицарям, аніж для нас едаб.
Любов вела їх до вінця святого,
А не до зради. Знали-бо вони,
Що значить шана й гідність у родині.
Коли вони здобуть хотіли жінку, —
Не крилися, і на двобій кривавий
При світлі сонця божого, удень
Ставали сміло з шпагою в руках.
Якби ж оцих мерзенних боягузів,
Що тільки ночі темній довіряють
Свої діла ганебні, безсоромні,
За спиною у мужа крадучи
Права його і честь його дружини,
Якби побачив їх великий Сід,

Рицарства всього предок благородний,—
Він змусив би їх на коліна стати
І плазом шпаги вдарив би в герби,
Що груди прикрашають недостойні.
От як колишні рицарі зустріли б
Сьогоднішніх героїв!

Хто ви є?

Чого прийшли? Сміятися з старого,
Безсилового,—самі ж бо молоді?
Узять на глум того, хто при Заморі
Служив отчизні кров'ю і мечем?

Ернані

Нехай же герцог...

Дон Руї Гомес

Пробшу вас—мовчіть!

Як! Є у вас і шпага, й меч, і спис,
Бенкети є, є соколи ловецькі,
Є гончі пси, є ніжні серенади,
Щоб їх співати милій під балконом,
Є пишні шати, танці, каруселі,
Є молодість, є радощі,— а ви,
Ви нудитесь — і треба вам доконче
Нової іграшки! Що ж! Узяли
Ім'я моє погратись — і розбили!
Та в небі бог, і він мені pomoже
Скалки з тієї забавки відкинуть
В обличчя вам!..

Ернані.

Сеньйоре...

Дон Руї Гомес

Постривайте.

Хіба це справді вартє глузування?

Беріг я скарб, доручений мені:
Дівочу честь, фамілії окрасу,
Ім'я небоги, що люблю її,
І що вона небавом помінятись
Обручкою зі мною обіцяла.
Я мав її за чисту, за невинну,
Святу для всіх—і ось тепер, вернувшись
У власний дім, я, дон Руї де Сільва,
Тут застаю злодіїв, що украсти
Наважились мій найдорожчий скарб!
Ні! Перше руки вимийте, панове,
Що все бруднять, до чого доторкнуться!..
Вам мало ще? Ще хочете знущання?

(Зриває з себе орденського ланцюга).

Топчіть же це ногами! Утішайтесь!

(Кидає своїй капелюх додолу).

Шматуйте, рвіть волосся посивіле!
А взавтра будете хвалиться всім,
Що жоден ще розпусник безсоромний
Чола такого гряззю не вкривав
І не безчестив сивини такої!

Донья Соль

Сеньйоре...

Дон Руї Гомес

(до слуг).

Гей! Меча мені подайте!

Толедського несхибного кинджала!
Сокиру бойову!

(До молодих людей)

А ви, панове,

Ідіть за мною.

Дон Карлос.

Не до того річ,
І не про те піде у нас розмова.
Я маю вісті, що недавно вмер
Максимільян, германський імператор.
*(Скидає з себе плаща і відтуляє обличчя, досі
заховане під капелюхом).*

Дон Руї Гомес
Ізнову глум...

Як, це король!

Донья Соль

Король!

Ернані

(блиснувши очима).

Король іспанський!

Дон Карлос

(поважно).

Так, це я.

(До Сільви).

Сеньйоре,
Що це тобі зробилося? Мій дід
Умер. Про це я ввечері дізнався
І поспішив до вірного слуги
Інкогніто, щоб новину йому
Цю повідомити — і ради попросити...
А він підняв тут галас несвітений
Бозна-чого.

Дон Руї Гомес висилає знаком свою челядь. Він підходить до Карлоса. Донья Соль дивиться на короля з острахом і подивом, а Ернані, ставши в кутку, не відводить від нього блискучих очей.

Дон Руї Гомес

Але чому ж так довго
Мені не відчиняли цих дверей?

Дон Карлос

Чудне питання! Таж коли король
Приходить, щоб державну таємницю
Людині певній звірити, — невже
Та зграя слуг, з якою ти прийшов,
Розмову нашу мала б наслухати?

Дон Руї Гомес

Ясний королю, вибачте!

Дон Карлос

Тебе
Поставив я доглядачем фортеці.
Кого ж тепер поставлю доглядати
Тебе самого?

Дон Руї Гомес

Вибачте.

Дон Карлос

Ну, годі.
Вмер імператор — ось у чому річ.

Дон Руї Гомес

Ваш славний предок...

Дон Карлос

Так, і жаль великий
Мене обняв.

Дон Руї Гомес

А хто ж візьме у спадок
Його корону?

Дон Карлос

Хто? Саксонський герцог
На неї важить, та король французький
Франціск.

Дон Руї Гомес

А де ж призначено з'їздитись
На вибори?

Дон Карлос

Ще добре невідомо:
У Франкфурті, чи в Ахені, чи в Спірі.

Дон Руї Гомес

А наш король — нехай його господь
Від зла і від напасті захищає —
Ніколи досягти він не бажав
Клейнодів імператорських?

Дон Карлос

Мій друже!
Про це він думав завжди.

Дон Руї Гомес

Має він
Усі права до того.

Дон Карлос

Я це знаю.

Дон Руї Гомес

Ваш панотець австрійський був
ерцгерцог, —
І дідом вам доводиться, королю,
Той, хто уже не в пишній багряниці,
А в савані холодному лежить.

Дон Карлос

Згадай—іще ж я й гентський громадянин.

Дон Руї Гомес

Колись його я бачив. Ох, зостався
Я сам один від того покоління!
Всі вимерли! Ваш предок був могутній,
Славетний імператор!

Дон Карлос

Рим за мене.

Дон Руї Гомес

Одважний, дужий, він родився справді
В руках держать імперію Германську!

(Цілує, склонившись, руку королеві).

Як співчуваю я печалі вашій,
Ясний королю!

Дон Карлос

Папа хоче взяти

Собі Сіцілію. Нехай лишень
Мені pomoже влади досягти —
Йому Неаполь я віддам. Аби-но
Орла зловити, а тоді побачим,
Чи хто посміє відтинати крила
Тому орлові!

Дон Руї Гомес

З радістю б якою
Побачив він, на троні посивілий,
Що славне чόло увінчати має
Корона славна!

А тим часом ми
Оплакуєм, королю, з вами разом
Великого і доброго монарха!

Дон Карлос

Святий отець хитрує. „Нащо вам,
Мій сину, — каже він, — той острівець
Нерівний та неплодний, та ганчірка
Лиш ниткою прив'язана тонкою
До королівства вашого? Мерщій
Подайте ножиці! Ми перетнемо
Ту нитку!“

Дякую, святий,
Високий отче! Ганчірки такі
Здадуться нам імперію латати,
І що їх більше буде, то пишніше
Вона цвістиме, ворогам на страх!

Дон Руї Гомес

Королю, заспокойтеся! На небі
У житла праведних він увійде!

Дон Карлос

Король Франціск — відомий шанолубець!
Не встиг умерти сивий імператор —
Він до корони руку простяга.
Та чи ж не досить Франції йому
Преславної? Адже мій дід казав:
„Якби я бог і мав собі два сини —

Я старшого б поставив богувати,
А меншого французьким королем
Зробив би“...

(До герцога).

Як по-твоєму: Франціска
Обрати можуть?

Дон Руї Гомес

Славний полководець
Король Франціск.

Дон Карлос

Нехай воно і так,
Та він чужинець. Булла золота
Заказує чужинців обирати.

Дон Руї Гомес

Та й ви ж, королю, ви чужинець теж.

Дон Карлос

Я гентський громадянин!

Дон Руї Гомес

На війні
Здобув Франціск собі велику славу.

Дон Карлос

Та й мій орел вродився не без крил!

Дон Руї Гомес

Латинську мову знає ваша милість?

Дон Карлос

Не дуже.

Дон Руї Гомес

Шкода! Адже знать германська
Нічого так не любить, як монарха,
Що розмовляє з нею по-латині.

Дон Карлос

Іспанської їй досить буде мови!
Що мова там, де голос повновладний
Лунає гордо!

Вирушить я мушу
До Фландрії, не гаючи й хвилини,
Щоб там Франціск мені не перешкодив
Мети моєї досягти. Надіюсь
До вас не дон Карлосом я вернутись,
А Карлом П'ятим.

Дон Руї Гомес

Рушить у дорогу
Величність ваша, а тим часом тут
Розбійники і далі арагонські
Нас плюндруватимуть?

Дон Карлос

Я дав наказ,
Їх знищити Аркоський має герцог.

Дон Руї Гомес

А чи дали наказа ви, королю,
Щоб їх отаман зброю положив?

Дон Карлос

Хто ж їх отаман?

Дон Руї Гомес

Я того не знаю,
Та чув, що то людина небезпечна.

Дон Карлос

Відомості у мене є, що він
Ховається в Галісії до часу.
Ми незабаром зловимо його.

Дон Руї Гомес

Говорено, що він десь недалеко...
Та, видно, то чутки були облудні!..

Дон Карлос

Чутки облудні! Слухай. Я у тебе
Бажаю ночувати.

Дон Руї Гомес

(кланяється).

Мій королю,
Я за велику честь вам уклоняюсь.

(Кличе слуг).

Гей, люди! Гідно маєте прийнять
Ви короля, мого гостя нині!

Входять слуги з факелами. Герцог строїть їх у дві
лави аж до дверей, що в глибині. Донья Соль тим
часом поволі підходить до Ернані. Король стежить
за ними.

Донья Соль

Опівночі, узавтра, під вікном —
Удариш тричі.

Ернані

Завтра!

Дон Карлос

(набік).

Завтра, добре!

(Голосно до доньї Соль, галантно підійшовши до неї).

Дозвольте вашу руку.

(Веде її до дверей. Вона виходить).

Ернані

(поклавши руки на запоясник).

Мій кинджале!

Дон Карлос

(вертається, говорить набік).

А молодець наш мається, мабуть,
Не надто добре!

(Одводить Ернані вбік).

Я зробив вам честь
Нечувану, схрестивши з вами шпагу.
До того ж є підстава не одна
Вас мати за особу небезпечну.
Та зрадництво Карлос від юних літ
Ненавидить. Тому допоможу
Вам утекти я.

Дон Руї Гомес

(вернувшись, показує на Ернані).

Що це за сеньйор?

Дон Карлос

Цей? Він належить до мого почту.

Виходить в супроводі слуг, у світлі смолоскипів; герцог, несучи свічку в руках, іде перед королем.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Ернані

(сам).

З твого почту! Так, королю! Я
І день і ніч тебе не покидаю.
Твій кожний крок пожадливо ловлю я,
Стискаючи незрадного кинджала.
Моя сім'я з твоєю ворогує
Віддавна. А тепер ще й на шляху
Мені ти став... Була така хвилина,
Коли любов з ненавистю боролась
В моїй душі, і не вмщало серце
Двох почуттів, однаково палких:
Кохання й гніву. Вже було кохання
Перемогло, і я забув про помсту...
Та ти прийшов про неї нагадати
І сам схилив непевні терези,
Поклав кінець таємному змаганняю.
Так! Я належу до твого почту!
І знай, що жоден із твоїх вельмож,
Із тих, у кого серце рабське б'ється
Лише для тебе, з прихвоснів облесних,
Які готові тіль твою лизати,
І навіть жоден королівський пес
Не буде так ходити невідступно,
Як буду я ходити за тобою.
Придворцям тим — їм треба нагород,
Та титулів, та золотих брязкалець!
Мені того замало. Прагну я
Не марних прав і не ознак нікчемних —
Я прагну крові із твого тіла,
Душі твоєї і твого життя!
Оцей кинджал, цей месник неминучий,
Затопиться колись тобі у серце!

Іди ж, королю. Мій неситий гнів
Тебе уже ніколи не покине.
Удень, серед веселого бенкету
Вставатиму я привидом зловісним
Перед тобою. Уночі, розкривши
Безсонні очі, ти щоразу стрінеш
Мої, огнем осяяні незгасним,—
І прочитаєш вирок свій у них!

(Виходить крізь потайні двері).

АКТ ДРУГИЙ

БАНДИТ

Сарагоса. Двір перед палацом Сільви. Ліворуч — великі стіни палацу з вікном, що виходить на балкон. Під балконом невеличкі двері. Праворуч і в глибині — будинки, вулиці. Ніч. Подекуди в фасадах будинків видно освітлені ще вікна.

СЦЕНА ПЕРША

Дон Карлос, дон Санчо Санхес де Цуніга, граф де Монтерей, дон Матіас Центуріон (маркіз д'Альмуньян), дон Рікардо де Рохас (сеньйор де Касапальма).

Увійходять всі четверо з дон Карлосом на чолі, загорнені в довгі плащі, поли яких підіймаються від кінців шпаг.

Дон Карлос

Ото балкон, он двері... Як кипить
У мене кров!

(Показує на неосвітлене вікно).

А там ще й досі темно!

(Перебігає поглядом по освітлених вікнах).

Скрізь є вогні, небажані для мене,
Лише жаданий не горить вогонь!

Дон Санчо

Королю! Як ви зрадника того
Могли пустити?

Дон Карлос

Так—пустив та й годі.

Дон Санчо

А може ж то розбійницький отаман?

Дон Карлос

Нехай і так, проте сказати мушу,
Що має він поставу гордовиту,
Манери благородні, як не кожен
Від бога коронований король.

Дон Санчо

Його ім'я, сеньйоре?

Дон Карлос

(очей не відводячи від вікна).

Гм... Муньйоц...

Фернан...

(З жестом людини, яка пригадує).

Ім'я кінчається на „І“.

Дон Санчо

Ернані може?

Дон Карлос

Так.

Дон Санчо
То він!

Дон Матіас
Ернані?
Так дійсно звуть бандитів ватажка!

Дон Санчо
(до короля).
Про що ж він саме говорив, королю?

Дон Карлос
(не відводячи очей од вікна).
А, в клятій шафі чути надто зле!

Дон Санчо
Але ж нащо було його пускати?
Дон Карлос

(велично повертається і дивиться в обличчя).
Мені здається, графе Монтерей,
Що ви мене питаєте?
(Обидва сеньйори, змовкнувши, відступають).

До того ж
Не голова бандитова мене
Цікавить, а його коханки серце.
Прекрасні очі, чорні! Дві свічі,
Два промені, два пишні смолоскипи.
Я чув лише одно: „Узавтра. Тут.
Опівночі“... Та цього з нас і досить!
Вночі — чудесно! Певне ж розбишака
З манерами зальотника й вельможі
Забариться на вбивстві чи грабунку,—

А ми тим часом вхопимо з гнізда
Його голубку...

Дон Рікардо

Я б гадав, королю,
Що краще б ми улаштували справу,
І яструба забивши...

Дон Карлос

Що й казать,
Порада славна, графе!

Дон Рікардо

(вклоняється низько).

Ваша милість
Мені дарує графство?

Дон Санчо

(жваво).

Це помилка!

Дон Рікардо

(до дон Санчо).

Король мене назвати зволив графом!

Дон Карлос

Ну, годі! Добре.

(До дон Рікардо).

Ненароком я
Цей титул кинув, — байдуже! Ловіть!

Дон Рікардо

(знову вклоняється).

Ласкавому спасибі можновладцю!

Дон Санчо

(до дон Матіаса).

Прекрасно! Граф через помилку! Браво!

Король проходжається в глибині сцени, нетерпеливо поглядаючи на освітлені вікна. Сеньйори провадять розмову далі.

Дон Матіас

(до дон Санчо).

А що ж чинити думає король,
Красуню захопивши?

Дон Санчо

(скоса поглядаючи на дон Рікардо).

Що? Звичайно,
Дасть графський титул їй, до двору
прийме,

А син її, коли знайдеться син,
Корону й трон візьме собі у спадок.

Дон Матіас

Як! Син її! Та це ж була б наруга!
Є й для монархів речі неможливі!
Графині син — і на тобі! Король!

Дон Санчо

Графиню він оберне на маркізу.

Дон Матіас

Ні! Для синів, сказати б, випадкових
Ми маєм завойовані країни.
Бувають з них лиш віце-королі!

Дон Карлос знову підходить до них.

Дон Карлос

(гнівно дивлячись на освітлені вікна).

Нарешті починають там, у вікнах,
Гасити світло! О, яке нестерпне
Чекання! Хто б, панове, силу мав
Час прискоряти з власного бажання?

Дон Санчо

Не раз, чекаючи на вашу милість,
Ми те говоримо.

Дон Карлос

А мій народ
Про вас те саме раз-у-раз говорить!

(Останнє освітлене вікно гасне).

Останнє згасло!

(Повернувшись до балкона донї Соль, усе ще неосвітленого).

О, вікно прокляте!
Коли ж нарешті ти засвітишся? А ніч
Похмура й темна. Вийди, доньє Соль,
Засяй зорею в темряві глибокій!

(До дон Рікардо).

Вже північ?

Дон Рікардо

Так, уже надходить північ.

Дон Карлос

Пора кінчати! Може нахопитись
Він щохвилини!

У вікні в доньї Соль спалахнуло світло. Тінь її врисовується на освітлених шибках.

Подивіться, друзі!
Он тінь її з'явилася в вікні!
Ніколи я і сонця не стрічав
З такою радістю! Не гаймо ж часу,
Умовлений скоріше знак подаймо —
Постукаймо... І за одну хвилину
Вона прибуде...

Нас тут забагато —
Сховайтесь... Беру собі красуню,
А вам даю розбійника.

Дон Рікардо

Спасибі!

Дон Карлос

Як прийде він — ви з засідки мерщій
І шпагами зустріньте волоцюгу!
Тож поки він отямиться, красуня
Уже далеко буде відсіля.
Проте його вбивати вам не треба:
Він молодець, а вбивство — то не жарт.

Сеньйори вклоняються і відходять. Дон Карлос чекає якийсь час, потім двічі стукає. За другим разом вікно відчиняється, донья Соль виходить на балкон.

СЦЕНА ДРУГА

Дон Карлос, донья Соль.

Донья Соль

(з балкона).

Це ви, Ернані?

Дон Карлос

(набік).

Ані слова!.. Чорт!..

Знову стукає.

Донья Соль

Я сходжу.

Зачиняє вікно; світло гасне. За хвилину малі двері відчиняються, і ними виходить донья Соль з лампою в руках, у мантиї.

Мій Ернані!

Дон Карлос насовує на обличчя капелюх і прудко підходить до неї.

Боже правий!

Це не його хода!

Хоче кинутися назад. Дон Карлос підбігає й утримує її за руку.

Дон Карлос

Ви, донье Соль!

Донья Соль

І голос не його! О, я нещасна!

Дон Карлос

Того це голос, хто тебе кохає,
А покохав тебе король.

Донья Соль

Король

Дон Карлос

Вели ж тепер — і я тобі до ніг
Складу свої клейноди королівські!
Я — твій сеньйор і я — твій вірний раб!

Донья Соль

(намагаючись вирватись із його рук).

Ернані, де ти?

Дон Карлос

Далєбі, чудово!

Таж не бандит стоїть перед тобою,
А славної Іспанії король!

Донья Соль

Ні, ви бандит. Де ваша честь і гідність?
О, я за вас, королю, червонію!
Вночі украсти дівчину насильно, —
Таж мій бандит такого б не зробив!
Коли б господь — я певна в тім, королю! —
Коли б господь мав вибирати з вас
Не славний рід, а душу благородну, —
З вас був би злодій, він би був — король!

Дон Карлос

(намагаючись пригорнути її).

Стривайте...

Донья Соль

Чи забула ваша милість,
Що батько мій був дворянин і граф?

Дон Карлос

Я вам дарую титул герцогині!

Донья Соль
(відштовхуючи його).

Ні! Це ганьба!

(Відступає на кілька кроків).

Не доб'єтеся ви
Нічого. Мій отець пролив за вас
На полі бою кров свою гарячу, —
А я, дочка його, я з того горда,
Що кров його до мене перейшла.
Наложниця — було б то надто мало,
А королева — зависока честь!

Дон Карлос

Тоді — принцеса?

Донья Соль

Ні, не тут, королю,
Шукати вам продажних полюбовниць.
Як ви мене зневажите ганебно,
Я доведу, що вмю боронити
Ім'я отцеве і дівочу честь!

Дон Карлос

Ну, що ж, як так — я обіцяю трон!
Ви — королева, ви — імператриця!

Донья Соль

Оманлива принада!

А до того ж
Я маю вам, не криючись, признатись,
Що я волію з королем моїм,
З моїм Ернані жити у пустині,
Ділити з ним суворі дні вигнання
І спрагу, й голод, і війну, і муки,
Аніж із вами розділяти трон!

Дон Карлос

Щасливий він!..

Донья Соль.

Ви заздрите йому?
Таж він — бідар, рокований на страту!

Дон Карлос

А, що по тім! Його ви покохали!
Я сам на світі, а його вигнання
Прекрасний ангел овіва крилом!
То правда це? Я вам нелюбий?

Донья Соль

Так.

Я не люблю вас.

Дон Карлос

(пристрасно, шалено обіймає її).

А! Моя правиця
Подужає м'яку жіночу руку!
Не любиш ти, але моєю будеш!
Тебе я прагну і візьму тебе!
Я ж не дарма Іспанії король!

Донья Соль

(пручаючись).

Сеньйоре! О, на бога, змилосярдьтесь!
Маркізи та графині при дворі
Обіймами охоче вас зустрінуть,
Ви маєте з-між кого вибирати!
Кастілья, Арагонія, Наварра,
Фламандія та Індія далека,
Де гори злата й гори самоцвітів, —

Усе це вам покірне і підвладне.
В державі вашій сонце не заходить!
А ви б мене у того відібрали,
Для кого в світі я — єдиний скарб!
Падає навколішки. Він намагається взяти її в обійми.

Дон Карлос

Не чую я, не хочу розуміти!
О, вибирай — усе тобі під ноги
Без жалю кину!

Вона пручається.

Донья Соль

Для моєї честі
Мені оцього вистачить кинджала!
(Вириває в нього із-за пояса кинджал. Він випускає її й відступає).

Ну, що ж тепер? Чому ж ви відступили?

Дон Карлос

Яка краса! Тепер я зрозумів,
Як можна гнів любити і зненависть!
(Хоче підступити до неї. Вона підіймає кинджал).

Донья Соль

Ще крок один — і ви впадете мертві!
(Він знову відступає. Вона повернулась і голосно кличе).

Ернані! Мій Ернані!

Дон Карлос

Замовчи!

Донья Соль

Ще крок — і смерть!

Дон Карлос

Сеньйоро, не турбуйтеся!
Тут є у певнім схові, недалечко,
Три чоловіки із мого почту...

Ернані

(стає зненацька позад нього).

Четвертого либонь забули ви!

Король повертається й бачить Ернані, що стоїть нерухомо, затінений, позад нього, зі схрещеними на грудях руками під довгим плащем, з піднятими крисами широкого капелюха. Донья Соль скрикує, підбігає до Ернані й пригортається до нього.

СЦЕНА ТРЕТЯ

Дон Карлос, донья Соль, Ернані.

Ернані

(нерухомий, зі схрещеними руками, пильно блискучими очима дивиться на короля).

О, небо свідком, — я пішов би й далі
Його шукати!

Донья Соль

Порятуй, Ернані!

Ернані

Не бійся, серце.

Дон Карлос

Що ж мої там друзі?

І як вони могли сюди пустити
Отамана бандитів?

(Гукає).

Монтерей!

Ернані

Шкода, королю! Ваших вірних друзів
Мої держать — і випустять не скоро.
На ваших трьох до мене б шістдесят
Прийшло таких, що кожен з них вартіший,
Ніж вас чотири. Отже розв'яжімо
Ту справу вдвох, що власне двох обходить.
Як? Мали ви цю дівчину украсти?
Кастілії королю! Це негідний,
Ганебний вчинок!

Дон Карлос

(зневажливо усміхається).

Досить дивно чути
Із ваших уст мені такі докори,
Сеньйоре розбишако!

Ернані

Він глузує!
Я не король, — та як король до кривди
Ще й глуму та зневаги додає, —
Мене мій гнів до короля рівняє!
Так! Пляма гніву на моїм чолі
Страшніша і грізніша за шолом,
Що прикрашає чоло королівське!
Безумче! Облиши надії марні,
Ти від моєї шпаги не втечеш!

(Схопивши дон Карлоса за руку).

Чи знаєш ти, чия правиця дужа
Твою стискає?

Слухай. Батько твій
Мойого батька засудив на страту, —
І я тебе ненавиджу. Ти взяв

У мене титул мій, ім'я, багатство, —
І я тебе ненавиджу. Тепер
Удвох одну ми жінку покохали, —
І я тебе ненавиджу. Ти чуєш?
Ненавиджу, ненавиджу!

Дон Карлос

Чудесно.

Ернані

Проте сьогодні я забув про помсту,
Охоплений одним неподоланим,
Гарячим і солодким почуттям!
О, доньє Соль! Немов на крилах линув
До тебе я, — і що ж тут довелося
Побачити? Той, що його забув я,
Ізнову став у мене на шляху,
Готуючись украсти, взяти насильством
Любов мою... Сеньйоре! Ви безумні!
Самі собі ви викопали яму!
Вас оточили вороги запеклі,
І вам од них нікуди не втекти!
Ну, що ж тепер ви маєте робити?

Дон Карлос

(гордо).

Як? Ви мене питатися посміли?

Ернані

Чому ж би й ні? Проте я не бажаю,
Щоб ти поліг від іншої руки,
Опріч моєї. Боронися ж!

(Вихоплює шпагу).

Дон Карлос

Ні.

Я твій король і володар. Убити
Мене ти можеш, та не стану я
На бій з тобою.

Ернані

Пригадайте: вчора
Своєю шпагою мою ви стріли.

Дон Карлос

Учора — так. Не знали ви, хто я,
А я не знав, хто ви такий. Сьогодні
Ви титул мій, я ваше ім'я знаю.

Ернані

І що ж по тім?

Дон Карлос

Тепер про поєдинок
Не може бути й мови. Убивайте,
Мордуйте, — не надійтесь на дуель.

Ернані

Гадаєш ти, що титул королівський
Святий для мене? Боронись, королю!

Дон Карлос

Ні—убивайте.

Ернані відступає. Дон Карлос дивиться на нього
орлиним поглядом.

А! Ви сподівались,
Що ваші хижі зграї розбишацькі
Безкарно пануватимуть у нас?

Ви хочете—навік залиті кров'ю,
Убивством затавровані—явити
Великодушність рицарську? Ви сміли
Надіятись, що королівський меч
Сьогодні вам кинджал облагородить?
Ні, злочини стають вам на заваді
І вам од них нікуди не втекти!
Двобій з бандитом! Ні! Волю смерть.

Ернані, похмурий і задумливий, кілька хвилин стискає рукою держак своєї шпаги, потім раптом повертається до короля і ламає шпагу об камінь.

Ернані

Так геть іди!

Король напівповертається до нього і дивиться зневажливо.

Це зустріч не остання!

Іди відсіль!

Дон Карлос

Гаразд. Коли ж вернуса
Я до палацу—перш за все про тебе
Подбаю, друже. Голову твою
Вже оціновано.

Ернані

Так.

Дон Карлос

Накажу я
Тебе поставити поза законом,
Як зрадника та бунтаря лихого,
Я розішлю по всій землі іспанській
Наказа переслідувать невтомно
І гнати скрізь.

Ернані

Мене і так женуть,
Та Франція, королю, недалечко,—
Туди я легко можу утекти.

Дон Карлос

Я незабаром буду імператор,—
Куди тоді сховаєшся від мене?

Ернані

Великий світ, і я найду те місце,
Що й імператор досягти не зможе
Наказами.

Дон Карлос

А як весь світ собі
Я підкорю?

Ернані

Ну, що ж: тоді могила
Мені лишиться.

Дон Карлос

Знай же: я зумію
Всі заміри лихі твої розбити.

Ернані

Поволі ходить помста, а проте
Вона приходить.

Дон Карлос

(зневажливо усміхаючись).

Якже! Доторкнутись
До дами, що розбійник полюбив!

Ернані

(блиснувши очима).

А! Ти забув, що ти в моїх руках,
Майбутній імператоре! Забув,
Що можу я щохвилі роздушити
Майбутнього володаря півсвіту—
Маленьке, неоперене орля!

Дон Карлос

Чини, що хочеш.

Ернані

Ні! Іди відсіль!

(Накидає свого плаща королеві на плечі).

Цей плащ тебе, королю, захистить
Од тих, кого привів я із собою.

Король надіває плаща.

Іди спокійно. Голову твою
Я бережу для себе.

Дон Карлос

Хто такі

Слова сказав своєму королеві,
Шкода тому надіятись на ласку,
І на подяку важити шкода!

(Виходить).

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Ернані, донья Соль.

Донья Соль

(ухопивши Ернані за руку).

Тепер тікаймо швидше!

Ернані

(одводячи їй руки, з глибокою ніжністю).

Так, мій квіте,
Зі мною мала ти мої суворі
Ділити дні, не знавши каюття,
Зі мною йти гірким моїм шляхом.
Це благородний намір, це висока,
Ясна мета, душі святої гідна!
Але ти бачиш, господи, з небес,—
Прийняти нині жертву цю прекрасну,
В одлюдницьку печеру повісти
Єдину, що в самого короля
Пекучу заздрість пробудила в серці,
Узяти в неї молодість і радість,
Віддаючи за те самого себе,
І не боятися тяжких докорів
Сумління власного—тепер не час!
Занадто близько я до ешафоту
Сьогодні став!

Донья Соль

Що кажеш ти, коханий!

Ернані

У вічі королеві кинув я
Тяжку образу. Я його насмів
Помилувати: він мені того
Не вибачить. Вернувшись до замку,
Він скличе всю свою придворну челядь,
Своїх вельмож, своїх катів...

Донья Соль

Ернані!
О господи! Рятуймося ж! Тікаймо!

Ернані

Удвох? Ні, ні! Того вже не вернути!
В ті дні, коли ти стала перед мене,
Даруючи любов і співчуття,
Я міг тебе покликати, безумець,
Ласкавістю окрилений твоєю,
Зі мною жити в горах і в лісах,
Зі мною хліб вигнанський споживати,
Ділити ложе із трави сухої...
Але тепер—зійти на ешафот
Я хочу сам! Ділитись ешафотом
Ні з ким не можу!

Донья Соль

А проте недавно
Ти обіцяв...

Ернані

(падає навколішки).

Мій ангеле! В цю хвилю,
Як мій загин із темряви надходить—
Страшний кінець страшного існування—
Дозволь мені одне тобі сказати:
Тяжку турботу змалку я ношу
На серці; із кривавої колиски
Мені цей світ побачить довелось...
Проте—в нещасті виріши і зріши—
Щасливий я, бо ти мене кохала!
Щасливий я, бо ти мое чоло,
Роковане на смерть, благословила!

Донья Соль

(схилившись до нього).

Ернані мій!

Ернані

Благословенна доля,
Що на краю безодні квітку люблю
Мені послала!

(Підводиться).

Хай слова мої
Почує небо!

Донья Соль
Я піду з тобою!

Ернані

То був би злочин—ідучи в могилу,
Зірвати цей благоуханний квіт!
Ні! Досить того, що судила доля
Ці пахощі хоч раз мені вдихати!
Тепер з'єднай життя своє із другим,
З ким мала одружитись—одружися,
Забудь про того, хто весну твою
Розбив навіки. Я піду відсіль
У темну ніч, а ти живи щаслива!

Донья Соль

Ні! Саван твій—то саван і для мене!
Візьми мене з собою!

Ернані

(бере її за руку).

Я не можу.
Я сам піду.

Донья Соль

(гірко, схрестивши руки).

Ти кидаєш мене,
Ернані! Так, безумна! Я любила,

Страждала я за нього і для нього, —
І що ж тепер? Не маю навіть права
Умерти біля нього!

Ернані

Пригадай —
Вигнанець я! Рокований! Проклятий!

Донья Соль

Невдячний ти!

Ернані

(вертається до неї).

Ні, ні! Я зостаюся,
Цього ти хочеш! Так! Забудьмо все.
Іди в мої обійми!

(Сідає на кам'яній лаві).

Сядь ось тут.

(Припадає їй до ніг).

О, запали вогнем очей своїх
Мої погаслі вії! Заспівай
Так, як колись для мене ти співала
З очима, де ясні бриніли сльози!
Щасливі будьмо! Келиха налито —
Так випиймо ж! Одна година наша,
А там — хай буде божевілля й смерті!
Промов же слово! Пристрастю палкою
Мою стражденну душу оповий.
А правда ж, мила, солодко кохати —
І солодко, коли тебе кохають,
Перед тобою впавши на коліна?
А правда ж, солодко в нічну добу,
Коли усе навколо спочиває,

Одне одному мову вилити
Про щастя, радість, про ясну любов!
О, доньє Соль, моя ти зоре ніжна,
Дозволь мені на грудях на твоїх
Віддатись мріям!

Дзвони здалека.

Донья Соль

(схопилась, ужахнувшись).

Б'ють на сполох там!
На сполох б'ють!

Ернані

(стоячи навколішки).

Ні! Це весільні дзвони!
Це нас вітають!

Передзвін дедалі робиться гучнішим. Крики, вогні
по всіх вікнах, на дахах, на вулицях.

Донья Соль

Утікай мерщій!
О господи! В огнях вся Сарагоса!

Ернані

(трохи підвівшись).

Дорогу нам освітлюють весільну!

Донья Соль

Весілля мертвих! Шлях на ешафот!
Брязкання мечів. Крики.

Ернані

(знову опустившись на камінну лаву).

Пориньмо знову в забуття солодке!

Верховинець

(з мечем в руках вбігає).

Сеньйоре! Скрізь по городу тривога.
Алькади, сбіри кинулись по вас.
Шукають скрізь! До зброї! Уперед!

Ернані встає.

Донья Соль

(бліда).

Я знала це.

Верховинець

Не гайтеся, сеньйоре!

Ернані

(до верховинця).

Готовий я. Ходімо.

Невиразні крики

(здаля).

Смерть бандиту!

Ернані

(до верховинця).

Давай меча.

(До доньї Соль).

Прощай!

Донья Соль

Це я у всьому,

У всьому винна!

Утікаймо цими

Дверми!

Ернані

Як! У біді покинуть друзів?

Шум, крики.

Донья Соль

О, крики ці—вони мене вбивають!

(Затримуючи Ернані).

Як ти умреш—умру і я!

Ернані

(обнявши її).

Один,

Один цілунок!

Донья Соль

Мій Ернані. Друже!

Єдиний володарю! Мій Ернані!

Ернані

(цілує її в чоло).

Ох! Перший це!..

Донья Соль

Так, може і останній.

Ернані виходить. Вона падає на лаву.

АКТ ТРЕТІЙ

СТАРИЙ

Замок Сільви в Арагонських горах. Портретна галерея роду Сільви; велика зала, де ці портрети в пишних рамах, прикрашені герцогськими коронами та золоченими щитами, становлять головну окрасу. У глибині високі готичні двері. Поміж портретами розвішана зброя різних часів.

СЦЕНА ПЕРША

Донья Соль, в білій одежі, стоїть перед столом; дон Руї Гомес де Сільва сидить у своєму герцогському дубовому кріслі.

Дон Руї Гомес

Щасливий день! Нарешті! За годину
Я герцогинею своєю назову
Тебе—і слово дядько поступитись
Повинне буде перед іншим словом,
І ти мене обіймеш, як дружина.
Скажи ж мені, чи ти мене простила?
Я признаюся у своїй вині:
Твоє чоло почервонить я змусив,

Лице твоє до блідності призвів.
Занадто швидко дався я підозрі,
Обвинуватив зопалу невинну,
Не вислухавши, засудив тебе.
Всі грішні ми, усі несправедливі!
Щоправда, я в твоїй опочивальні
Двох юнаків застав, але байдуже:
Не вірити повинен був я власним
Очам своїм. Ох, недолуга старість!

Донья Соль

(нерухома й поважна).

Пощо ця мова? Хто винувє вас?

Дон Руї Гомес

Я сам! Тобі я кривду заподіяв,
Несправедливим гнівом запалав.
Я мусів знати, що не може бути
У донї Соль, в чиїх струмує жилах
Іспанська чиста й благородна кров,
Коханців жодних.

Донья Соль

Чиста кров моя
І чесна—це я скоро доведу.

Дон Руї Гомес

(уоставши і підходячи до неї).

В моїх літах, кохаючи шалено,
Людина тратить владу над собою.
Несправедливість, ревності,—чому?
У старості їх джерело, дитино.

Коли ми бачим інших—молодих,
Вродливих, дужих,—острах виникає
У серці нашому непереможний,
І небезпека чується нам скрізь.
Ревнуючи до інших, ми за себе
Соромимось. О, насміх долі злої!
Любов кульгава залишилась нам:
Вона п'янить, вона душі вертає
Палкий вогонь юнацької жадоби,
А тіло... а про тіло забува!
Пастух, що з піснею собі на лузі,
Не знаючи турботи, походжає,
Коли я, повен думами тяжкими,
Блукаю серед тінявих алей,—
Так, так, пастух у мене заздрість будить,
І сам собі я думкою кажу:
„І титул свій, і замки міцностійні,
І ниви пишні, і густі гаї,
І череди на луках незліченні,
Ім'я своє, і славу, і багатство,—
О, все йому ладен віддати я
За ту хатину, де він спочиває,
За молодість, якою він цвіте!
У нього в'ються кучері густі,
У нього погляд сяє, як у тебе,
І можеш ти, побачивши його,
Сказати: „молодий!“—і про старого
З нерадою душею пригадати“.
Я знаю це! Так, я зовуся Сільва,
Але того замало. Я люблю
Безмежно, а проте моя весна
Минулася, і жде мене могила!

Донья Соль

Не знати нам, кого могила жде!

Дон Руї Гомес

Лише одно тобі сказати хочу:
Оті струнки, знадливі кавалери—
Кохання їх не в серці—на словах.
Коли нещасна дівчина полюбить
Якого з тих вродливих юнаків,
Вона вмирає з того, він—сміється.
Їх, бачиш, можна з птицями зрівняти:
Барвисте пір'я, голоси чудові
Дарує їм природа, та любов
У них легка, мов пір'я, і линюча.
А ми, старі, кохаємо не так,
І вірити не їм, а нам годиться.
Тяжка хода в нас? Очі в нас пригаслі?
Поморщені обличчя? Але знай:
На серці жодних не буває зморшок.
Коли стара людина закохалась,
До неї треба завжди мати жаль,
Бо легко можна зранити їй серце.
Любов моя—не забавка з кришталю,
Що проти сонця грає й мерехтить,—
Це почуття поважне і глибоке,
Це батьківське, це дружнє почуття,
Воно тверде, як дуб той непохитний,
Що з нього крісло зроблене моє!
Ось як люблю тебе я. Ти для мене
Поранішня зоря яснопромінна,
І люба квітка, й чисті небеса!
Дивитися на тебе, милуватись
Твоїм лицем, принадною ходою
І гордовитим полиском очей—
О, дивне щастя! Свято безкінечне!

Донья Соль

Шкода!

Дон Руї Гомес

Подумай—це ж краса висока,
Коли старий, похилий пригасає,
І кожний крок його—несхибний крок
До мармурових сходів намогильних,—
А жінка, ангел чистий і прекрасний,
Невинна, простосерда голубиця,
Йому становить захист і підпору
І ніжністю оточує того,
Хто тільки смерті знадобитись може.
Це справді похвали людської гідне,
Святий це подвиг: приректи на жертву
Себе саму, з вмираючим ділити
Його тяжкі, його останні дні,
І—може й без любові—показати
Любові найніжнішої подобу!
О! Ти для мене—ангел той пречистий,
Мені жона ти будеш незрадлива,
Сестра моя, стривожена жалем,
І доня з серцем, сповненим пошани!

Донья Соль

Хто зна, яка кому судилась доля,
Чиє урветься, пане мій, життя.
Вік молодий—непевна запорука!
Буває так: іде старий повільно,
А молодий біжить усе вперед,—
І нагла смерть йому закрие очі,
Як от могилу камінь гробовий.

Дон Руї Гомес

Ну, годі цих розмов сумних, дитино,
А то розсерджусь, далебі. Сьогодні
Веселий день, сьогодні—пишне свято!

До речі, люба, чом же й досі ти
Вінчального убрання не наділа?
Час, одягайся. Я лічу хвилини.

Донья Соль

Ще буде час.

Дон Руї Гомес

Та ні, вже пізно!

Увіходить паж Якес.

Що там?

Паж

Ясновельможний пане, там прийшов
Чи пілігрим, чи старець—я не знаю,
Хто він такий—і просить вас уклінно
Притулок дати.

Дон Руї Гомес

Хто він—це байдуже,
Та подорожній у господу завжди
Приносить щастя. Запроси його!
Скажи, а що там чути про бандитів
Та їхнього проводиря-злочинця?

Паж

Минулося вже щастя для Ернані,
Гірського лева!

Донья Соль

(набік).

Боже!

Дон Руї Гомес

Розкажи

Докладно.

Паж

Зграю їхню геть розбито,
І сам король за нею по слідах
Ударився, щоб знищити і рештки.
За голову Ернані обіцяють
Великі гроші—тисячу екую,
Та кажуть, що нема його в живих.

Донья Соль

(набік).

Умер! Без мене!

Дон Руї Гомес

Дяка небесам!

Подвійну радість маємо сьогодні!
Іди ж мерщій, скоріше зодягайся
У шлюбний одяг, ти моя надіє,
Моя ти зоре, гордосте моя!

Донья Соль

(набік).

Жалобний одяг!

(Виходить).

Дон Руї Гомес

(до пажа).

Занеси-но їй

Мої дарунки.

(Сідає знову в своє крісло).

Я б хотів її

Вдягти чудово, пишно, як мадонну,
Щоб сяєво очей її прекрасних
І подарунків дорогих моїх

Примусило упасти пілігрима
Навколішки...

До речі, я й забув,
Що подорожній проситься до мене...
Біжи мерщій, заклич його!

Паж уклоняється й виходить.

Недобре
Примушувати гостя дожидати!
Так не годиться!

Увіходить Ернані, зодягнений як пілігрим. Герцог
устає і йде йому назустріч.

СЦЕНА ДРУГА

Дон Руї Гомес, Ернані. Ернані спиняється
на порозі.

Ернані

Славний монсеньйоре,
Благословення й мир твоїй господі!

Дон Руї Гомес

(вітаючи його помахом руки).

Тобі так само, гостю мій, бажаю
Благословення й миру.

Ернані увіходить. Герцог сідає знов.

А скажи—

Ти пілігрим?

Ернані

Так, пілігрим.

Дон Руї Гомес

А звідки
Ідеш тепер?

Ернані

Звернути мусів я,
Бо там, де справжня путь моя лежить,
Страшні бої.

Дон Руї Гомес

З бандитами?

Ернані.

Не знаю.

Дон Руї Гомес

Що там з Ернані, їх проводирем?

Ернані

Сеньйоре, хто це?

Дон Руї Гомес

Ти й не чув про нього?

Виходить, не судилося тобі

Дзвінких дукатів гаманець добути.

Ернані цей—зухвалий бунтівник;

Що надто довго утікав від кари.

Якщо ти поспішишся до Мадріда,

То зможеш там побачити напевне

Його на шибениці.

Ернані

Я туди

Не йду, сеньйоре.

Дон Руї Гомес

Голову його

Оцінено високою ціною.

Ернані

(набік).

Побачимо, хто сквапиться на те.

Дон Руї Гомес

Куди ж ідеш ти, добрий чоловіче?

Ернані

До Сарагоси.

Дон Руї Гомес

Певне, помолитись

Пречистій діві?

Ернані

Так, пречистій діві.

Дон Руї Гомес

Мабуть, таку обітницю ти склав?

Ернані

Так, монсеньйоре.

Дон Руї Гомес

Треба б відректись

Душі своєї, щоб зламати слово
Перед святими. То ж мета єдина
Твоєї подорожі—це вклонитись
У Сарагосі діві чудотворній?

Ернані

Так, пане. Подивлюсь на пишний храм,
На свічі та лампади перед нею,
Вклонюся перед образом її,

Що в темряві величного склепіння
Сіє діамантами і золотом,—
І повернусь.

Дон Руї Гомес

Гаразд. А як твоє
Ім'я, мій брате? Я—Руї де Сільва.

Ернані

(вагаючись).

Мое ім'я?..

Дон Руї Гомес

А втім, коли не хочеш,
То й не кажи. Шукаючи притулку,
До мене ти у замок завітав?

Ернані

Так, монсеньйоре.

Дон Руї Гомес

Будь благословен!

Хоч я й не знаю імені твого,
Та слово гість мені його замінить.
Байдуже, хто ти! Сатану самого
Прийняти я повинен гостелюбно,
Коли його пошле мені господь.

Двері в глибині розчиняються навстіж. Увіходить донья Соль у шлюбному одязі. За нею пажі, слуги і дві жінки, що несуть на оксамитовій подушці срібну різьблену скриньку і ставлять її на стіл; у скриньці — пишні окраси, герцогська корона, браслети, намисто, перли й діаманти в безладді. Ернані, задихаючись від хвилювання, дивиться на донью Соль палкими очима, не слухаючи, що каже герцог.

СЦЕНА ТРЕТЯ

Ті самі, донья Соль, пажі, слуги, жінки.

Дон Руї Гомес

(говорить далі).

А це—моя мадонна, це мое
Прекрасне божество! Молитись їй—
Найбільше щастя!

(подає руку доньї Соль, блідій і поважній).

Люба наречено,
Ходімо... Як! Ти й досі без обручки,
Без пишної над чо́лом діадеми?

Ернані

(як грім голосно).

Гей, озовись, хто тисячу екю
Тут заробити хоче королівських?

Всі вражено повертаються до нього. Він розриває
на собі одержу пілігрима, топче її ногами і застається
у верховинському своєму убранні.

Ернані я!

Донья Соль

(набик, радісно).

О, господи! Живий!

Ернані

(до слуг).

Я той, кого по всім краю шукають.

(До герцога).

Довідатися, пане, ви хотіли,
Як я зовусь,—Дієго чи Фернандо...
Ні! Я—Ернані! Це ім'я бандита,

Ім'я вигнанця, що його давно
Король іспанський засудив на страту.
Ви бачите цю голову, сеньйоре?
Її одної досить, щоб усі
Вам повернути витрати на бенкет!

(До слуг).

Беріть її! За неї добрі гроші
Заплатять вам. Чого ж ви поставали?
Хіба немає чим мене зв'язати?
Ох, що ж по тому! Зв'язаний навіки
Я путами, міцнішими за всі!

Донья Соль

(набік).

Нещасна я!

Дон Руї Гомес

Безумство! Це безумство!
Мій гість—він божевільний!

Ернані

Він бандит.

Донья Соль

Не слухайте!

Ернані

Що я сказав—сказав.

Дон Руї Гомес

За слуг своїх не можу я ручитись,
Добродію, бо тисяча дукатів—
Це гроші неабиякі.

Ернані

Байдуже!

Хай наживається, кому охота.

(До слуг).

Беріть мене! В'яжіть і продавайте!

Дон Руї Гомес

(намагаючись примусити його мовчати).

Ні слова більше! Лихо ви на себе
Накличете!

Ернані

Ну, друзі, слушний час
Розбагатіти! Ще раз вам кажу:
Я бунтівник, рокований на страту,
Ернані!

Дон Руї Гомес

Замовчіть!

Ернані

Так, я Ернані!

Донья Соль

(ледве чутним голосом, на ухо йому).

Мовчи, мовчи!

Ернані

(напівобертаючись до доньї Соль).

Тут, бачу я, весілля!
Що ж, і мене чекає наречена!

(До герцога).

Щоправда, не така вона вродлива,
Як ваша, монсеньйоре, а зате

Вірниша над усіх жінок на світі:
Це смерть!

(До слуг).

І досі ще ніхто не зваживсь?

Донья Соль

(тихо).

На бога!

Ернані

(до слуг).

Я Ернані! Чи ж не хоче
Ніхто з вас тисячі дзвінких екю?

Дон Руї Гомес

Це демон!

Ернані

(до молодого слуги).

Поміркуй лише: дістанеш
Ти стільки грошей, що, замісто бути
Слугою, паном зробишся ти сам!

(До слуг, які стоять увесь час нерухомо).

Ви дрижите, ви також! О, нещасний,
Нещасний я!

Дон Руї Гомес

Твоеї голови

Вони бояться, брате мій, діткнутись,
Щоб часом не утратити своїх.
Хай ти Ернані, хай злочинець, гірший
У сто, у тисячу разів од нього,
Хай ціле королівство обіцяють
Людині тій, що викаже на тебе,—
Однаково: ти гість мій, ти прийшов

У мене в домі захисту просити,
І дати захист я тобі повинен,
Хоч би й король мені це боронив:
Тут господа закон, не королівський,
Радніш умру я, а не дам упасти
Ні волосинці з голови твоєї!

(До доньї Соль).

Ми за годину станем під вінець.
Тепер же йдїть до себе. Я звелю
Озброїтися службі і замкнути
Всі брами й двері.

Виходить. Слуги за ним.

Ернані

(поглядає в розпачі на свій пояс, де нема жодної зброї).

О, хоч би звичайний
Найшовся ніж, щоб цю скінчити муку!

Донья Соль, після того, як герцог вийшов, ступає
кілька кроків своїм служницям услід, а коли ті ви-
йшли, вертається тяжко засмучена до Ернані.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Ернані, донья Соль. Ернані оглядає холодним
і ніби неуважним поглядом весільні оздоби, покла-
дені на столі; потім підводить голову, і очі йому
загоряються.

Ернані

Вітаю вас... Окраси пречудесні!
Не вмю навіть я добрати слів!

(Наближається до подарунків).

Чудовий перстень, пишна діадема,
Намісто наймудрішої роботи

І форми щонайкращої браслет...
Але дивніша над усе красуня,
Що під обличчям чистим і ясним
Ховає серце чорне та лукаве.

(Знову розглядає скриньку).

А що за це ви заплатили, пані?
Кохання трошки? Дешево, їй-богу!
О! Зрадити так підло, так безчесно —
І жити!

(Дивиться на оздобу).

Що, коли це все — омана,
Коли фальшиві всі ці діаманти,
І перли, і сапфіри, і рубіни,
А золото — золочена лиш мідь?
Так само й серце в тебе, герцогине,
Фальшиве і оманне, а краса —
Дешева тільки й марна позолота!

(Знову підходить до скриньки).

Та ні бо, ні. Усе це, все це щире,
Омани тут ніякої немає.
Воно й не до лиця було б старому,
Якого жде могила вже давно,
Тебе дурить.

(Одну по одній бере в руки оздобу).

Намісто і сережки,
Корона герцогині, золота
Обручка... Далєбі, поглянуть любо!
Нехай живе кохання незрадливе,
Глибоке й щире! Славні подарунки!

Донья Соль

Стривайте! Не дійшли ви до кінця!
Ось той кинджал, що вирвала колись

Я в короля Карлоса: він мене
Хотів високим тронем спокусити,
А я того зреклася задля вас,
Щоб нині чути з ваших уст образи.

Ернані

(падає їй до ніг).

Пробач мені! Хай, ставши на коліна,
Твою тяжку я муку заспокою!
О! Я ладен усю віддати кров
За сльози із очей твоїх прекрасних!

Донья Соль

(розчулена).

Ернані мій! Тебе прощаю я.
Люблю тебе одного в цілм світі!

Ернані

Прощає! Любиць! Та себе самого
Не можу я простити ні любить,
Ясну твою образивши невинність.
Мій ангеле небесний! Покажи
Доріжку ту, якою ти ходила,
Щоб міг твої сліди я цілувати.

Донья Соль

Мій милий!

Ернані

Ні! Певніше — ненависний!
Скажи мені — кохаю. Заспокой
Це серце, що у сумнівах страждає.
Скажи — кохаю. Слово це коротке
Цілюще й чисте, як жива вода.

Донья Соль

(заглиблена в свої думи і не слухаючи його).

Гадає він — таку коротку пам'ять
Таїть любов! Хіба за славу,
За подвиги, за вчинки незабутні,
За ймення щиро я його люблю!

Ернані

Я богохулець! На твоєму місці
Я, донья Соль, натомлений безумством
Закоханця, сказав би лиш одно:
Покинь мене! Забудь мене назавжди!
І я б тебе благословив тоді,
Таку прекрасну, щирю, добросерду,
Бо ж сам я — злий, потворний лиходій,
Я дні твої своєю вкрив би ніччю,
І, може, справді, то моя вина,
Що я, страшний, тебе люблю пречисту!
І чи ж тобі каратися за мене?
Стань під вінець із герцогом. Він

чесний

І благородний, рід його високий.
А я — що міг би дати я тобі?
Нелюдських мук глибокодонну чашу,
Із крові й сліз отруене питво!
Вигнання, пута, смерть, повсюдний жах —
Такі б тобі дари подарував я,
Такі були б для тебе ожерелля
І золота корона. О, ніхто
Не міг би нареченої своєї
Потішити таким вінком блискучим
Скорботи, смутку, болю і страждань!
Кажу тобі: із герцогом вінчайся.
Тебе він гідний. Здумати лише:

Ця голова, рокована на страту,
У парі з чистим і ясним чолом!
О, хто з людей, поглянувши на тебе,
Невинну і спокійну, як голубка,
А свіжу, ніби квітка на весні,
І погляд свій на мене перевівши —
Шаленого, жорстокого, страшного,
Що зріс під гromовицю ненастанну, —
Хто б не сказав, що нам судила доля
В житті шляхами різними іти?
Ні! Не для мене сотворив господь
Тебе! Не маю права я на тебе!
Підступно серце я твоє украв
І повернути гідному повинен.
Ніколи небеса нам не дозволять
Любитися. Коли я говорив,
Що спільну нам приречено дорогу, —
Я говорив неправду лиховісну.
Прощай, моя любове, і прощай,
Кривава помсто! День мій невеселий
Кінця доходить чорного. Піду,
Сховаю в серці мрії дві останні,
Піду, окритий вічною ганьбою,
Що не досяг ні помсти, ні кохання,
Що заслужив собі лише зненависть,
Хоча любов'ю щирою палав.
Прости мене! Молю, втікай од мене!
Я більше ні про що тебе молити
Не буду. Смерть моя вже на порозі,
І гріх було б тебе замурувать
Зі мною разом у дочаснім склепі.

Донья Соль

Невдячний!

Ернані

Арагонські верховини!
Галісіє! Естремадура!— Скрізь,
Де я пройду, нещастя, кров і смерть!
Синів у вас забрав я найгідніших,
Боротися примусив їх, жорстокий,
За мене, рід мій і мої права —
І всі вони загинули, нещасні.
А це ж був цвіт Іспанії всієї!
Загинули! Серед високих гір
Їм полягти навкі довелось,
Високу й чесну мужність показавши,
Під неозором голубих небес.
Ось як буває тим, кого люблю я!
І їм ти заздриш? Доньє Соль! Іди
За герцога! За короля! У пекло!—
Все буде краще, ніж зі мною шлюб!
Не маю друзів я на цьому світі,
Усі мене покинули, забули,
Тепер настала і твоя черга.
Я мушу сам зостатися. Лиши
Мене. З кохання не роби свого
Ти жертви й подвигу. Май жаль до себе,
Забудь мене, забудь мене навк.
Тобі здається може, що Ернані —
Істота, певна власної мети,
Розумна і свідомая? Ні, неправда!
Я — сила чорна, що не знає впину,
Глухий і невидючий посланець
З країни смерті, чорної й німої.
Я — муки й тьми глибокої дитя.
Куди іду — не знаю. Знаю тільки;
Що мушу йти, що так мені судилось.
Все вниз, униз, без вороття, без краю,
А як захочу хвильку відпочити

І озирнутись, — голос невідомий
Кричить мені: „Іди, не спочивай!“
І я безодню бачу під ногами,
І в глибині її — огонь і кров.
Усе, що лиш до мене приторкнеться,
Навіки гине, гасне, умирає.
Усім несучи я смерть. О, відійди,
Втечи з мого фатального шляху,
Бо проти власного свого бажання
Тобі страшне я лихо заподію!

Донья Соль

Великий боже!

Ернані

Демон лиховісний
Моїм життям і вчинками керує,
І лиш одного чуда він не може
Створити: щастя принести мені.
Ти — щастя те чудове, променисте,
Та не для мене пишно ти цвітеш.
Коли до мене усміхнеться небо,
Не вір йому: то іронічний сміх.
Іди за герцога!

Донья Соль

Лихий! Жорстокій!
Мое ви серце навпіл розірвали —
І цього вам не досить! Ви тепер
Його ногами топчете! Мене
Ви розлюбили!

Ернані

Я живу тобою,
Душа моя і серце — тільки ти.

Огонь, в якому мій палає розум,—
Це ти, це ти! Не проганяй, кохано,
Нещасного!

Донья Соль
Ні. Я умру.

Ернані.

Умреш?

Умреш ти через мене? Та чи ж можеш
Через таку дрібницю ти умерти?

Донья Соль

(заливається сльозами).

Сказала все я.

(Падає в крісло).

Ернані

(сідаючи біля неї).

О! Ти плачеш! Плачеш!
І це — моя провина! Хто ж мене
За це скарає? Ти мене простиш,
А я — чи зможу стерпіти я муку,
Побачивши в очах твоїх прекрасних
Сльозу єдину? О! Всі друзі вмерли,
Я сам на світі... Я безумець! Так,
Безумець я... Любов моя чудна,
Проте вона глибока і безмежна.
Не плач, не плач, дитя моє! Умрімо,
Умрімо разом!

Донья Соль

(обіймає його).

Ви мій гордий лев,
Прекрасний лев — і я кохаю вас.

Ернані

Найвище щастя на землі — умерти
Від надміру любові.

Донья Соль

Я кохаю

Вас, монсеньйоре! Ви — властитель мій!

Ернані

(кладучи голівку її собі на плече).

О, солодко прийнять мені було б
Удар твого кинджала!

Донья Соль

(благально).

Покарати

Вас може бог за грішну мову цю.

Ернані

(він увесь час пригортає її).

Гаразд. Нехай же він з'єднає нас
Навіки! Цього хочеш ти — і я
Боротись далі сили вже не маю.

Узявшись за руки, вони в захваті, глухі й сліпі до
всього навкруги, дивляться одне одному в вічі, ніби
тануть у тих поглядах. Увіходить дон Руї Гомес
із дверей у глибині. Побачивши закоханих, він каме-
нем застигає на порозі.

СЦЕНА П'ЯТА

Ернані, донья Соль, дон Руї Гомес.

Дон Руї Гомес

(нерухомий, схрестивши руки, стоїть на порозі).

Подяка щонайкраща за гостинність!

Донья Соль

Мій боже! Герцог!

Обоє молодих повертаються, наче прокинувшись
зі сну.

Дон Руї Гомес

(увесь час нерухомий).

Це мені заплата,
Мій гостю? Так, господарю, піклуйся,
Щоб гостя привітати й захистити,
Всі двері й брами пильно оглядай,
Усі замки, всі виходи і входи,
Свій дім на грізну обертай фортецю,
Озброюй слуг і зброю сам бери
Старими та недужими руками,—
А ми за це заплатимо тобі!
Про нас ти дбаєш — дбаємо й про тебе
Ми неабияк! Боже милосердний!
Багато літ я на землі прожив,
Я бачив найлютіших лиходіїв,
Стрічав не раз зі шпагою в руках
Людей безчесних, шибениці вартих,
Я бачив душолюбів, шахраїв,
І зрадників лукавих та мерзенних,
І слуг, які хазяїна струїли,
І тих, що умирали без хреста,
Без сповіді... В лице я бачив Сфорцу,
І Борджіа, і Лютера... Ніколи
Проте не бачив я, щоб хто платив
Господареві зрадою за ласку,
З ясных небес не боячися грому
Покарного. О! Зрада ця страшна
Старого й неможного обертає
На статую, що каменем застигла

Над власною могилою його!
Кастільці й маври! Хто передо мною?
(Зводить очі й оглядає портрети на стінах).

Ви, пращури останнього де Сільва,
Простіть мене, коли у гнів я вдався
І на гостинність вирік тут осуду!

Ернані

(підводячись).

Ясний сеньйоре, я...

Дон Руї Гомес

Мовчи.

(Він повільно ступає кілька кроків і знову перебігає очима по портретах).

Високі,

Священні тіні! Рицарі могутні!
Скажіть мені, хто став передо мною?
Це не Ернані — Юда зветься він!
Заговоріть до мене, назовіть
Його ім'я...

(Схрестивши руки).

Так! За доби своєї
Не бачили таких ви.

Ернані

Монсеньйоре...

Дон Руї Гомес

(увесь час звертаючись до портретів),

Ви чуєте? Він хоче говорити,
Лукавий зрадник! Та за мене краще
Читаєте ви в нього у душі.

Не слухайте! Таж, певно, він боїться,
Що хочу я забагрянити кров'ю
Житло своє, що в серці вироста
У мене помсти лиховісний задум,
Він скаже, що роковано його,
Що ім'я Сільва так, як ім'я Лара,
Всі люди вимовлятимуть... А він же
Мій гість — і ваш... О, незабутні предки!
Його й себе даю я вам на суд.

Ернані

Руї де Сільва! Як чоло на світі
Високе є, правдиве, благородне,
Як є душа без страху і докору —
Чоло це ваше! Ваша це душа!
Так: винен, винен я перед тобою
І жодних я не маю оправдань.
Так, я хотів твою дружину вкрасти,
Твоє хотів я осквернити ложе,
Так, я безчесний. Покарай мене
І кров мою пролий ти без вагання!

Донья Соль

Сеньйоре, винна тільки я — не він.

Ернані

Не заважайте, донье Соль. Остання
Моя година надійшла, дозвольте
Мені самому докінчити цю
Розмову з герцогом. Мені повірять
Повинен ти, Руї де Сільва: правду
Той каже, хто говорить перед смертю.
Так, я злочинець, зрадник я лукавий,
Але вона невинна, як дитя.

Шаноба — їй, мені — кинджал чи шпага.
Тож не вагайся! Викинь за поріг
Мій труп — і змий скривавлену долівку!

Донья Соль

Я винна, я! Бо я його люблю!

Дон Руї, дрижачи, обертається на це слово до неї
й дивиться страшним поглядом. Вона падає навко-
лішки.

Простіть! Його люблю я, монсеньйоре.

Дон Руї Гомес

Його ви любите!

(До Ернані).

Тепер немає

Тобі рятунку.

На дворі грають у сурми. Входить паж.

Що за гомін там?

Паж

Прибув король, вельможний монсеньйоре,
З ерольдом і стрільцями.

Донья Соль

Боже милий!

Паж

(до герцога).

Питає він, чому заперто браму,
І каже відчинити.

Дон Руї Гомес
Відчинить.

Паж уклоняється і виходить.

Донья Соль

Надіям край! Усе кінчилось!

Дон Руї Гомес підходить до одного з портретів — до власного, останнього з лівої руки. Він натискає пружину, портрет відчиняється як двері і відкриває потайний хідник у стіні. Повертається до Ернані.

Дон Руї Гомес

Пане,

Ідіть сюди.

Ернані

Я голову свою
Ладен віддати вам з вашого наказу.

Входить у тайник. Дон Руї Гомес знову натискає пружину, і портрет стає на своє місце.

Донья Соль

Сеньйоре, я благаю милосердя
Для нього лиш.

Паж

(увіходить).

Вельможний наш король
Іде сюди.

Донья Соль швидко опускає вуаль. Двері відчиняються навстіж. Увіходить по-військовому одягнений Карлос; за ним — юрба людей, так само озброєних — з аркебузами, алебардами, арбалетами.

СЦЕНА ШОСТА

Дон Руї Гомес, донья Соль під вуаллю; дон Карлос, почет.

Дон Карлос увіходить вільними кроками, поклавши ліву руку на ефес шпаги, і дивиться на старого герцога з недовірою та гнівом. Герцог виходить перед короля і глибоко вклоняється. Мовчанка. Загальне чекання і страх. Нарешті король, ставши перед герцогом, підводить раптом голову.

Дон Карлос

З яких причин, шановний мій кузене,
Замкнути браму слугам наказав?
Святими присягаюся, гадав я,
Що шпагу маеш ти покриту ржею
І що не блисне у руці твоїй
Вона твоєму королю назустріч.

(Дон Руї Гомес хоче щось промовити, але король говорить далі, спинивши його владним жестом).

Запізно ніби так-от молодитись!
Скажи: чи в нас на головах тюрбани,
Чи Боабділ я звусь, чи Магомет,
А не Карлос, законний твій властитель,
Що підійняв ти міст передо мною?

Дон Руї Гомес

(уклоняючись).

Ясний королю...

Дон Карлос

(до почту).

Заберіть ключі.

Поставте варту на дверях і в брамі.

Два офіцери виходять. Інші стають потрійною лавою в залі, від короля до великих дверей. Дон Карлос обертається до герцога.

А! Ти згадав колишню непокору,
Свавільство дике? Присягаюсь небом,
Що як таке ви маєте чинити,
Панове герцоги, то ваш король
Приборкати вас, як король, зуміє,
І гнізда ваші пустить на пожежу
І смертю покарає вас самих.

Дон Руї Гомес
(випростуючись).

У роді Сільва зрадників немає,
Ясний королю...

Дон Карлос

Марно слів не трать,
Скажи усе—чи я змету твій замок!
Огонь потух, та зосталася іскра,
Розбійники побиті, та живе
Отаман їх. А хто ж його ховає?
Ховаєш ти! Ернані, бунтівник
У замку цім захований сьогодні!

Дон Руї Гомес

Королю, правда це.

Дон Карлос

Ага, признався!
Я хочу мати голову його
Або твою. Ти чуєш, мій кузене?

Дон Руї Гомес
(уклоняючись).

Я не перечу волі королівській.
Донья Соль, закривши обличчя руками, падає
в крісло.

Дон Карлос

(злагіднівши)

Гаразд! Вели мого привести бранця.

Герцог складає руки на грудях, опускає голову і кілька хвиль стоїть нерухомо, заглиблений у думи. Король і донья Соль дивляться на нього мовчки, схвильовані різними почуттями. Нарешті герцог підводить голову, іде до короля, бере його за руку і веде повільною ходою вздовж галереї.

Дон Руї Гомес

(показуючи королеві старий портрет).

Це пращур мій, великий, сильний муж.
Він звався Сільвіус. Колись давно
Він тричі був за консула у Римі.

(Підходячи до другого портрета).

Це Гальсеран де Сільва, другий Сід.
Перед його гробницею палає
У місті Торо тисяча свічок.
Він визволив од податі страшної
Своє земляцтво: сотнею дівчат
Воно щороку ворогам платило!

(Перед дальшим портретом).

Дон Блаз—він сам собі прирік вигнання,
Лиху пораду давши королеві!

(Далі).

Це Крістобаль. Коли король дон Санчо
У битві залишився без коня
І на перо, що над чолом йому,
Неначе сніг, віддалеку блищало,
Усі ворожі стріли піднялися,—

Гукнув він: „Крістобалю!“ Предок мій
Узяв перо, коня йому віддавши.

(Далі).

Дон Хорхе це, що викуп заплатив
За короля Раміро.

Дон Карлос

*(схрестивши руки і оглянувши його з голови
до ніг).*

Далебі,

Чудово, дон Руї. Провадьте далі.

Дон Руї Гомес

(підходячи до наступного портрета).

Ось Дон Руї де Сільва, що здобув
У рицарських двох славних орденах
Великого собі магістра титул.
Таких тепер немає вже й плечей,
Які б його узброєння вояцьке
Могли носити. За життя свого
У тридцятьох боях він перемиг,
Завоював для короля багато
Країн та городів—і вмер убогим.
Королю, поклоніться.

*(Він уклоняється і переходить далі. Король слу-
хає його нетерпляче, дедалі більше гніваючись).*

Ось його

Шляхетний син, чиє незламне слово
Було не менш за королівське вартє!

(Далі).

Ось дон Гаспар, фамілії краса.
Усі родини, владарю високий,

Дивилися на наш могутній рід—
Ті з заздрістю, ті з нищою злобою,
Ті з острахом, а ті—бажавши шлюбом
Із нашою своєю з'єднати кров.
П'ятою ми до герцогів торкались,
До королів чолом сягали ми!

Дон Карлос

Чи ти смієшся з мене?

Дон Руї Гомес

(переходить до дальших портретів).

Ось Васкес,
Що між людьми його прозвали Мудрим,
А це—дон Хайме, Сильний на прозвання.
Одного разу сам він полонив
Замета грізного і сотню маврів.

(На гнівний королів жест минає цілий ряд портретів і переходить до трьох останніх, ліворуч од глядача).

Оце мій дід шляхетний. Шістдесят
Проживши років, жодного він разу
Ні перед ким неправди не сказав.

(Підходить до передостаннього портрета).

Це от—старий мій батько. Хоч останній
Передо мною, він із перших був
Могутністю і славою своєю.
Гренадські маври узяли в полон
Хірона, друга батькового. Батько
Зібрав шість сотень вояків одважних,
Щоб визволити друга, і, звелівши
Із каменя Хіронову подобу
Зробити, запрягся перед нею,

Що доти не повернеться назад,
Допоки тая статуя камінна
Сама назад не гляне—і не рушить
Зворотним шляхом. По боях великих
Найшов він друга й визволив його.

Дон Карлос

Де бранець мій?

Дон Руї Гомес

Це був Гомес де Сільва.
Як бачите, ці всі мужі великі...

Дон Карлос

Гей, швидше бранця!

Дон Руї Гомес глибоко вклоняється королеві, бере його за руку і підводить до останнього портрета, за яким у тайнику схований Ернані. Донья Соль з острахом стежить за ним. Чекання й мовчанка серед присутніх.

Дон Руї Гомес

Це ось мій портрет.

Спасибі вам, королю найясніший!
Ви хочете, щоб так сказали люди:
Ось гідний син великої родини,
Що зрадив гостя і віддав його
На страту, як невірний бусурманин!

Донья Соль радісно стрепенулась. Присутні остовпіли, вражені. Король, зніяковівши, гнівно відходить, потім стоїть кілька хвилин мовчки, з тремтячими губами і вогняним поглядом.

Дон Карлос

Мені в твоєму замку тісно!.. Я звелю
Його дощенту розвалити!

Дон Руї Гомес

Так!

На те у вас і воля королівська!

Дон Карлос

На місці, де твої високі башти,
Коноплі я посіяти звелю!

Дон Руї Гомес

Нехай ростуть коноплі, бур'яни,
Аби лише не вкрилося ганьбою
Ім'я де Сільва!

(До портретів).

Так, великі предки?

Дон Карлос

Ти, герцог, обіцяв мені віддати
Ту голову, якої я шукаю.

Дон Руї Гомес

Сказав я: ту—чи цю.

(До портретів).

Великі предки,
Чи правду говорю я?

(Показує на свою голову).

Я віддам
Оцю лише. Візьміть її, королю.

Дон Карлос

Ну, я на цьому виміні програю!
Я молодой хочу голови,

Щоб кат її за кучері підняти
Угору міг, — а голова твоя
Занадто вже рідке волосся має,
Нема за що й схопити!

Дон Руї Гомес

Цього глуму
У вас, королю, я не заслужив.
Ні! Голова моя ще більше варта,
Ніж голова бандита!

Дон Карлос

Ні, Ернані

Мені віддай!

Дон Руї Гомес

Я все сказав, королю.

Дон Карлос

(до пошту).

Скрізь обшукати! Жодного кутка
І жодної не проминути нірки!

Дон Руї Гомес

Мій замок вірний, як і я, на слові
І таємниці свято береже.

Дон Карлос

Король перед тобою!

Дон Руї Гомес

Розметати
Вам треба стіни, схоронить мене
Під ними, і тоді лиш таємниця
Відкриється.

Дон Карлос

Погрози і бланання—
Даремне все! Віддай мені бандита,
Бо я і замок і тебе спалю!

Дон Руї Гомес

Я все сказав.

Дон Карлос

Дві голови здобуду
Замість одної!

(До герцога д'Алькала).

Гей, узять його!

Донья Соль

*(зірвавши з себе вуаль і кидаючись між короля,
герцога і вояків).*

Королю дон Карлосе, ви лихий
Монарх!

Дон Карлос

О, небо! Донья Соль!

Донья Соль

У тебе в грудях не іспанське серце!
Владарю,

Дон Карлос

(схвильований).

Для дами трохи надто ви суворі.

(Наближається до доньї Соль, тихо).

До гніву цього спричинились ви,
Ви серце у Карлоса запалили,

Чи ангелом, чи демоном стає,
Хто вас зустріне. О! Ненависть ваша
Лихі й ганебні родить почуття!
Коли б же ви, красуне незрівнянна,
Того хотіли,—я б великий був,
Я був би лев Кастілі! Шкода!
Зробився я лиш тигром кровожерним,
Бо ви мене не любите...

(Донья Соль кидає на нього погляд. Він уклоняється).

А втім,
Я вам корюсь.

(Повернувшись до герцога).

Кузене, я шаную
Тебе глибоко. Маєш ти підстави
Чинити так, як чиниш. Будь же вірний
Своєму гостеві, невірний будь
Своєму королеві—годі з цим,
Тебе прощаю я. Візьму лише
Заручницею наречену в тебе.

Дон Руї Гомес

Так мало!

Донья Соль

(вражена).

Що? Мене, королю?

Дон Карлос

Так,

Шановна пані, вас.

Дон Руї Гомес

О, милосердя!

О, дивна добрість! Голову простити,

А серце розтрити на скалки!
Чудово!

Дон Карлос

Хочеш, вибирай: чи зрадник,
Чи донья Соль.

Дон Руї Гомес

Що ж! Ви властитель наш!

Дон Карлос наближається до донї Соль, щоб узяти її з собою. Вона відбігає до дон Руї Гомеса.

Донья Соль

Рятуйте, монсеньйоре!

(Спиняється. Набїк).

О, нещасна!
Чи голова коханого, чи дядька...
Нї, нї...

(До короля).

За вами я їду, королю.

Дон Карлос

(набїк).

Їй-богу, вигадав я пречудесно!
Чи так, чи сяк, а вийшло на моє!

Донья Соль поважно й певною ходою простує до скриньки з подарунками, відчиняє, бере там кинджал і ховає на грудях. Дон Карлос підходить до неї і подає їй руку.

Дон Карлос

(до донї Соль).

Що ви взяли там?

Донья Соль
Так, нічого.

Дон Карлос
Певне,
Якусь оздобу.

Донья Соль
Так.

Дон Карлос
(усміхається).

Ага! Цікаво б
Побачити.

Донья Соль
Побачите, королю!
Подає йому руку, щоб іти.

Дон Руї Гомес
(досі нерухомий і заглиблений у думки,
обертається й робить кілька кроків,
вигукуючи).

О, небо й земле! Донье Соле!.. Несила...
Високі мури, допоможіть мені!
Впадять руїнами!
(Підбігає до короля).

Верни, королю,
Мое дитя, любов мою єдину!

Дон Карлос
(випустивши руку донї Соль).

Гаразд, верну. Віддай мені бандита.
Герцог спускає голову в страшний душевній боротьбі.
Потім підводить очі на портрети, простягаючи до них руки.

Дон Руї Гомес

О, згляньтеся, святі, високі тіні!

(Робить крок у напрямку тайника. Донья Соль стежить за ним з тривогою. Він обертається до портретів).

Закрийте лица ваші! Я не можу,
Не можу перед вашими очима
Себе зганьбити!

(Хитаючись, підходить до свого портрета, потім звертається до короля).

Ти бажаєш цього?

Дон Карлос

Так.

Герцог підводить тремтячу руку до пружини.

Донья Соль

Боже правий!

Дон Руї Гомес

Ні!

(Падає навколішки перед королем).

Скарай мене,
Візьми цю голову—молю, благаю!

Дон Карлос

Твою я хочу взяти наречену.

Дон Руї Гомес

(підводиться).

Візьми ж її, а честь мені лиши!

Дон Карлос

(бере донью Соль за тремтячу руку).

Прощай, кузене, будь здоров.

Дон Руї Гомес

Прощайте,

Королю!

(Стежить очима за королем, що виходить повільно з доньєю Соль. Кладе руку на свій кинджал).

Хай господь вас береже!

Виступає наперед, задихаючись, нерухомий, стоїть, нічого круг себе не бачачи й не чуючи, з широко розкритими очима, зі схрещеними на грудях руками, що здригаються від дихання, ніби в конвульсіях. Тим часом король виходить з доньєю Соль, і весь почет за ними, по два, додержуючи ладу за рангами. Тихо перемовляються між собою.

Дон Руї Гомес

(набік).

Королю! З дому ти мого виходиш,
З мого серця—вірність одліта.

Підводить очі, оглядається і бачить, що він сам. Підбігши до стіни, здіймає дві шпаги, міряє одну до одної і кладе їх на столі. Тоді підходить до портрета, натискає пружину—і потаємні двері відчиняються.

СЦЕНА СЬОМА

Дон Руї Гомес, Ернані.

Дон Руї Гомес

Виходь.

Ернані з'являється в дверях тайника. Дон Руї Гомес показує йому на шпаги.

Ну, вибирай же догіднішу.
Король Карлос пішов з мого дому.
Пора настала. Швидше вибирай.
Вагаєшся? Тремтить рука у тебе?

Ернані

Двобій! Не могу я з тобою битись.

Дон Руї Гомес

Чому ж? Боїшся ти? Чи може рід
У тебе не шляхетний? А, байдуже:
Той завжди гідний битися зі мною,
Чия мене образила рука.

Ернані

Старий!

Дон Руї Гомес

Що; молодий? Готуйся вбити
Або умерти...

Ернані

Так, умерти. Ви
Мене, хоч не хотів я, врятували.
Мое життя тепер належить вам.
Візьміть його.

Дон Руї Гомес

Ти сам цього бажаєш?
(До портретів).

Цього він хоче!

(До Ернані).

Що ж... Молись востанне!

Ернані

До вас, сеньйоре, я зверну молитву.

Дон Руї Гомес

Ні, богові молися.

Ернані

Ні, тобі,

Тобі, старий! На все я пристаю:

Кинджал, чи шпага, меч — бери, що хочеш,

Та радості останньої від мене
Не одбирай. Дозволь ще раз її
Побачити!

Дон Руї Гомес

Побачити!

Ернані

Принаймні,

Почути голос любий, чарівний.

Дон Руї Гомес

Почути!

Ернані

О, я добре розумію
Ті ревнощі, які тебе печуть!
Та я ж уже — подумай — смерті здобичі!
Прости мене! Почути; лиш почути!
Але з якою радістю я вмер би,
З її очима стрівшись востаннє
І душу там побачивши її!
Ні слова я, ні слова не скажу їй...
Ти будеш тут, мій отче... А тоді
З землею попрощаюсь я навіки.

Дон Руї Гомес

(дивиться на тайник, усе ще відчинений).

Небесні сили, та невже нічого
Не чув ти звідти?

Ернані

Я не чув нічого.

Дон Руї Гомес

Віддати мусів я чи донью Соль,
А чи тебе.

Ернані

Віддати? Та кому ж
Віддати?

Дон Руї Гомес

Королеві.

Ернані

Божевільний,
Безумний діду! Він її кохає!

Дон Руї Гомес

Кохає!

Ернані

Так! Він — це суперник наш!

Дон Руї Гомес

Прокляття! Гей, васали! Всі на коні!
Ми доженемо лиходія!

Ернані

Слухай.

Помститись можна тихше і певніше.
Тобі належу я, але чи хочеш
Ти скористатись з мене, щоб помститись
За наречену, за ім'я своє?
Дозволь мені тобі в пригоді стати
І помсту розділити із тобою.
Як хочеш — я впаду тобі до ніг,
Про це благаючи... За королем
Удвох ми рушимо. Тобі я буду
Правицею — і я його уб'ю...
А там — і ти мене уб'єш, сеньйоре.

Дон Руї Гомес

Мені ти знов даси себе до рук?

Ернані

Так, пане.

Дон Руї Гомес

Чим же ти заприсягнешся?

Ернані

Отця свого я пам'яттю клянусь.

Дон Руї Гомес

Згадаєш цю обітницю ти сам?

Ернані

(подає йому ріг, що висів у нього при поясі).

Візьми цей ріг. Коли намислиш ти,
Що час мені з землею розлучитись,
Заграй у нього, затруби — і я
Усе зроблю, як ти того бажаєш.

Дон Руї Гомес
(простягає йому руку).

Дай руку.

(Стискають один одному руку. Сільва звертається до портретів).

Будьте свідками ви всі!

АКТ ЧЕТВЕРТИЙ

ААХЕН. ГРОБНИЦЯ.

Підземелля, де міститься гробниця Карла Великого в Аахені. Велике склепіння ломбардської архітектури. Товсті низькі колони, півкруглі арки, капітелі, прикрашені квітами та птахами. Праворуч гробниця Карла Великого з невеликими низькими бронзовими дверима, дугастими вгорі. Єдина лампа на стіні освітлює напис: „Karolus Magnus“. Ніч. У глибині льоху нічого не видно, зір губиться серед аркад, сходів, колон, що перехрещеними лініями виступають у темряві.

СЦЕНА ПЕРША

Дон Карлос, дон Рікардо де Рохас, граф де Касапальма, з ліхтарем у руці. Широкий плащ, капелюхи, насунуті на очі.

Дон Рікардо

(тримаючи капелюх у руці).

Це тут.

Дон Карлос

Так, тут опівночі зйдуться
Ті змовники, що незабаром я
Піймаю всіх, не випущу й одного.

А! Добре ж місце ви собі обрали,
Панове! Речі ці якраз пасують
Одна одній: злочинців спілка чорна —
І чорний морок гробового склепу.
Де ж і точить кинджали, як не в тиші
Гробниці темної! Проте ця гра
Назватися безпечною не може:
Хто в неї грає — головою важить.
Панове вбивці! Далєбі, чудесно
Іти в могилу для таких от діл:
Принаймні тут найближче до могили.

(До дон Рікардо).

Далеко йдуть підземні хідники?

Дон Рікардо

Аж до фортеці.

Дон Карлос

Далі, ніж би й треба.

Дон Рікардо

А з цього боку — до монастиря...

Дон Карлос

...Багатого на спомини криваві.
Гаразд. Хотів би вдруге я почуть
Їх імена, їх скарги, все до краю.

Дон Рікардо

З них перший — Гота.

Дон Карлос

Не дивую цьому:
Германця він хотів би посадити
На трон германський. Далі!

Дон Рікардо

Гогенбург.

Дон Карлос

Ну, цей волів би в пекло за Франціском,
Аніж у рай за мною.

Дон Рікардо

Хіл Тельєс

Хірон.

Дон Карлос

О, небо! О, пречиста діво!
Таж на свого повстав він короля!

Дон Рікардо

Є чутка, що застав він вас, королю,
В опочивальні у жони своєї
Якраз тоді, коли баронський титул
Прихильно ви йому подарували.
Він прагне помсти за подружню честь.

Дон Карлос

А разом з тим — Іспанії він зрадник.
Ну, ще кого називано?

Дон Рікардо

Ще Васкес,

Єпіскоп.

Дон Карлос

Також мститься за дружину?

Дон Рікардо

Гусман де Лара: скривдженим себе
Вважає він, і досі не доставши
На шию орденського ланцюга.

Дон Карлос

На шию він дістане, що належить,
І дуже скоро!

Дон Рікардо

Герцог Лютцельбург.

Дон Карлос

Ото вже та й розумна голова!

Дон Рікардо

Хуан де Аро; гнівається він,
Асторій не діставши...

Дон Карлос

Ну, ті Аро
Катам давали завжди заробіток!

Дон Рікардо

Оце й усі.

Дон Карлос

Я двох не долічився —
Мені ж ти дев'ять обіцяв голів!

Дон Рікардо

Даруйте, я забув про двох бандитів,
Що Франція, чи що, їх найняла.

Дон Карлос

А! Люди, що не знають забобонів,
Чиї кинджали тягнуться туди,
Де більше грошей, як магнітна стрілка
До полюса!

Дон Рікардо

Я бачив їх обох.

Дон Карлос

Їх імена?

(Дон Рікардо здвигає плечима на знак того, що імена йому невідомі),

Їх вік?

Дон Рікардо

Одному буде
Літ певне з двадцять.

Дон Карлос

Шкода бідолахи!

Дон Рікардо

А другому не менш як шістдесят.

Дон Карлос

Той застарий, а той — замолодий
Для діл таких.

А зрештою, байдуже:

Мій кат усім зуміє дати раду.

Коли ж його притупиться сокира,

Я шпагою допоможу йому

Скосити геть бур'ян отой нікчемний!

Покров на ешафоті доточу я,

Коли його неvistачить для всіх,

Убором імператорським багряним.

Але скажи: чи матиму ж його?

Дон Рікардо глибоко вклоняється королеві і надіває шапку на голову.

Наділи шапку ви? При королі?

Дон Рікардо

До мене ви звернулися на ти,—

(знову вклоняється)

І я тепер іспанський гранд, королю.

Дон Карлос

(набік).

Яке дрібне, нікчемне честолюбство!
Поріддя жалюгідне! Жебраки,
Ладні лизати ноги королеві
За крихту з королівського стола!

(Задумливо).

Лиш бог, та імператор, та намісник
Петра — великі! Решта — це ніщо.

Дон Рікардо

Я думаю, королю найясніший,
Що будете ви обрані...

Дон Карлос

(набік).

Королю!

Королю знов! Невже ним і лишуся?

Дон Рікардо

(набік).

Байдуже — імператор він, чи ні,
А я — іспанський гранд!

Дон Карлос

Яким сигналом
Вони про вибір мають повідомить?

Дон Рікардо

Коли це буде Фрідріх — залунає
Один з гармати постріл. Як Франціск —
Два постріли. А три — це вам, королю.

Дон Карлос

А донья Соля! Яке тяжке страждання!
Коли мене, Рікардо, оберуть,
Біжи і приведи її до мене:
Ачей на імператорську корону
Вона погляне ласкавіше...

Дон Рікардо

(посміхаючись).

Ви

Такі, королю, добрі...

Дон Карлос

(перебиває його гордовито).

Замовчи!

Моїх думок ніхто не має знати!
Коли ж про вибір буде нам відомо?

Дон Рікардо

Напевне — за годину, півтори...

Дон Карлос

Три голоси! Так! Тільки три! Тим часом
Гидку нам треба розчавити змову —

А там побачимо, який кінець
Усьому буде.

(Рахує на пальцях і вистукує ногою).

Так. Рахунок певний:

Три голоси. Корнелію Агріпі
Була відома дивна таємниця:
Він бачив у небеснім океані
Тринадцять зір, що йшли моїй напроти.
Я буду імператором! Чому ж
Говорять люди, ніби Жан Трітем
Франціскові імперію віщує?
Пророцтву я Агріпиному вірю,
Проте не шкодило б його підперти
Військами та гарматами гучними:
Так мудрі чинять, щоб свого дійти.
Хто з них сильніший? Чи Трітем Францісків,
Чи мій Корнелій? Знаю лиш одно:
Хто має вірне, сміливе вояцтво —
Кінноту, піших, розбишак, ландскнехтів—
У кого право на кінці меча,
Тому кориться і примхлива доля!
Безумці жалюгідні, що у них
Є зброя, коні, кораблі і злото,
Гармати є, щоб руйнувать міста;
У прах валити мури найміцніші,—
Вони ж під хвилю іспитів фатальних,
Ступивши на принадну і страшну
Дорогу, де лежить обабіч прірва,
Але в кінці корона променіе,
Вагаються, і мучаться, і йдуть
У знахарів питатися поради.

(До дон Рікардо).

Лиши мене. Я почекаати хочу
На змовників. Де від гробниці ключ?

Дон Рікардо

(подає королеві ключа).

Королю, ви забудьте лиш про графа
Де Лімбурга, що все мені сказав
І все зробив, як ви того хотіли.

Дон Карлос

(відсилає його жестом).

Зроби, що я велю.

Дон Рікардо

Усе зроблю я,
Королю мій, велителю високий.

Дон Карлос

Трьох пострілів — не помилився ж я? —
Трьох пострілів я ждатиму, Рікардо.

Дон Рікардо уклоняється і виходить. Карлос, зостав-
шись сам, поринає в глибоку задуму. Він схрестив
руки, опустив на груди голову; потім підводиться
і стає перед гробницею.

СЦЕНА ДРУГА

Дон Карлос

(сам).

Пробач мені, о Карле незабутній!
Склепінню цьому лиш величні речі
Годилося б луною відбивать, —
І гнів тебе проймає справедливий,
Що я дрібними; марними словами
Стривожив твій довічний супокій!
Він тут, великий Карл! Як ти, гробнице,
Вмістити можеш прах його священний,

Не розлетівшись на скалки? Як можеш
Ти, володарю, світотворче пишний,
В такій тісній лежати домовині?
О! Та Європа, що її створив ти, —
Яка прекрасна і струнка будова!
Два сильні мужі, горді два обранці
Стоять на недосяжній верховині —
І всі багрянородні королі
Підвладні їм, коряться їхній волі.
Усі держави, герцогства і графства —
То все дари спадковості. А кесар
І папа над усім тим височіють,
І випадок, що їм ту владу дав,
Збирає випадкових вінценосців
У річище єдине і могутнє,
До рівноваги цілий світ веде.
І курфюрсти у шатах золотих,
І в пурпурових шатах кардинали,
І віддавна усвячений сенат —
Це все існує лиш про людське око,
А воля божа чинить те, що чинить.
Зародиться у глибині народній
Велика думка — спершу непомітно
Росте вона, та ширшає дедалі,
Серця хвилює, потрясає землю,
І, втілившись в обранцеві одним,
Нові, незнані борозни проводить.
Хай топчуть королі її ногами,
Хай гнівно затуляють їй уста, —
Настане день, коли вона на сейм
Чи на конклав прибуде гордовито,
Короною чи митрою прикрасить
Чоло своє, призначене від бога,
І можливою правицею своєю
Панів земних прихилить до землі.

Так — папа! імператор! Це не люди —
Петро і Цезар, небо і земля!
Єднаючи два Рими віковічні
У животворнім, таємничім шлюбі,
Зливаючи у тіло непоборне
Розкидані, роз'єднані держави,
Вони з уламків, із руїн предавніх
Новий створили для Європи світ!
О, божий перст! Призначення високе!
І що ж по тому? Де великий муж?
Де принц, король, нарешті імператор?
Де велетень, що мав за п'єдестал
Германію? Де той, чия правиця
Мечем нехибні креслила закони?
Де той, хто за Аттілу більший був,
За Ганнібала, за усіх владик,
Чолом сягаючи в блакить небесну?
Він тут... він мертвий... Так! Воюй, борися,
Клейноди блискотливі здобувай, —
І врешті стане порохом нікчемним,
Що звалось імператором. Безумство!
Камінне ложе — от всьому кінець!
Де ж титул? Де прославлене ім'я?
Оцих от кілька незначущих літер,
Щоб по складах малеча їх читала, —
Оце і все. А! Що мені до того?
Мені шепоче голос таємничий:
„Ти будеш мати!“ Матиму! Візьму!
Коли б же так! О, небо! Досягти
Вершини всесвіту! Туди ногою
Ступити гордою, куди нікому
Заходити невільно! Підкорити
І герцогів, і королів, і дожив,
І графів, і баронів, і курфюрстів,
Єпископів, абатів, кардиналів,

І все дрібне, що стелеться під ними
У темряві: купецтво і міщанство,
І вояків, і весь простий народ!
Усе це обернути на підніжжя
Собі самому! Незмірянна велич!
Народ! Народ! Кінця йому немає!
Це ж плач, це сміх, це крики, це благання,
Хвали, прокляття, море, океан!
Народ! Це села, це міста шумливі,
Рої безмежні працьовитих бджіл,
Перекликання дзвонів сполохових!

(Задумливо).

Гігантської основа піраміди,
Із полюсами крайніми двома,
Живого моря хвилі невгамовні,
Які на греблях спінених гойдають
Високі трони... О, земні владики!
Свої ви очі зводите до неба,—
Погляньте вниз.— Народ — стихія вічна,
Де навіть од малого камінця
Круги всякчас розходяться широкі.
Безмежність, що колише і престол,
І домовину... Глянути лише
В ту глибину, у ту страшну безодню,—
О! Скільки, як потоплих кораблів,
Царів і царств!— і всім цим володіти,
На височинь злетіти нелюдську,
Людиною вродившись... О, небо!
Дай сил мені спокійно і велично
Поглянути під ноги в ту годину,
Коли ступлю я на блискучий шпиль
Гори живої, що хвилює й дише.
А що ж тоді? Чи зможу я втримати
Отой жаданий скіпетр осяйний,

Не маючи підмоги і підпори?
Я й королівську іноді корону
Вважав тяжкою, — як же донесу
Корону імператорську? Що маю
Чинити, щоб зрівнятися великим,
Щоб, долею підхоплена на крила,
Крилатою зробилась і душа?
У кого я питатиму поради?

(Падає навколішки перед гробницею).

У тебе, Карле! Як господня воля
Мене до тебе привела, — навій
Своєму спадкоємцеві малому
Велику думку! Піднеси мене
На високості! Покажи весь світ,
Щоб міг я твердо взять його в обладу,
Дай глянути на башню Вавілонську,
Де волопас — на першому ступні,
А на останнім — кесар! Таємницю
Відкрий мені, як підкоряти землі,
Давати людям право і закон
І ладу пильнувати непохибно!
Навчи, що краще: ласка чи покара?
Покара, так?

Коли буває те,
Про що нам кажуть люди староденні,
Коли від шуму й галасу земного
Прокинутись велика може тінь
І домовина темна та похмура
Розкритися і дивно засіяти, —
Коли це так, скажи мені, германський
Великий імператоре: яких
Не довершив ти за життя свого
Прекрасних діл? Яку мету високу
Повинен твій обрати спадкоємець?

Скажи про все, що маю знати я,—
Чи ні! Дозволь ввійти в твою гробницю,
Побачити чоло твоє змертвіле,
Віч-на-віч тиху мову повести.
Не відганяй мене своїм диханням,
На бурю схожим. Ліктем обіпрись
На кам'яне холодне узголов'я
І розкажи мені про всі ті речі,
Що враз од них лице нам полотніе,
А погляд темний робиться як ніч,
Скажи усе по правді, без омани,
І спадкоємця не сліпи свогого,
А просвіти тим полум'ям ясним,
Яке в твоїй палає домовині.
Коли ж мовчати хочеш, то дозволь
Хоч глянути на тебе, незабутній,
Бо ж те ніщо, в яке ти обернувся,
Величчям переважить цілий світ.
Як тінь твоя не оживе, владарю,
Нехай твій прах мені в підземній тиші
Пораду дасть.

(Хоче одімкнути двері до гробниці).

Ну, сміливо ж!

О, небо!

(Відступає).

Що, як і справді він устав сьогодні
І ходить там поважно і повільно?
Що, як озветься справді він до мене,
І я вернусь із чорної гробниці
З волоссям, за хвилину посивілим?
Однаково — іду до нього.

(Чути кроки).

Хто ж це

Насмілився зайти сюди?

(Кроки ближче).

Ага!

Я вже й забув. Таж то панове вбивці!

Відчиняє двері гробниці і зачинає їх за собою. Глухо ступаючи, входить багато людей, закутаних у плащі, з опущеними капелюхами.

СЦЕНА ТРЕТЯ

Змовники

Вони входять один за одним, держачись за руки і обмінюючись короткими, тихими реченнями.

Перший змовник.

(зі смолоскипом у руці).

Ad augusta.

Другий змовник

Per angusta*.

Перший змовник

Святі нам помагають.

Третій змовник

Мертві служать.

Перший змовник

Нас береже господь.

(Чути кроки в темряві).

Гей, хто іде?

* До високої мети — вузькими стежками. Цей латинський пароль з двох половин, яким обмінюються змовники, ламає, на жаль, віршовий розмір, узятий для перекладу, але я не міг нічим зарадити цьому. — М. Р.

Голос у темряві
Ad augusta.

Другий змовник
Per augusta.

Увіходять нові змовники. Шум від ходи.

Перший змовник
(до третього).

Ще хтось іде, мені здається.

Третій змовник

Хто там?

Голос у темряві
Ad augusta.

Третій змовник
Per augusta.

Входять нові змовники, подаючи іншим знаки рукою.

Перший змовник

Зійшлися всі. Ти, Гота, слово маєш.
Хай буде світло, друзі!

Усі змовники сідають півколом на гробах. Перший змовник переходить від одного до одного, і кожен засвічує об його смолоскип свічку. Потім перший мовчки сідає на гробі в центрі кола, вище за інших.

Герцог Гота
(установивши).

Вам відомо,
Що дон Карлос, по матері чужинець,
Корону імператорську дістати
Бажає.

Перший змовник.

А дістане він — труну.

Герцог Гота

(кидає смолоскипа і топче його ногами).

Нехай так буде голові його,
Як цьому смолоскипові.

Всі

Хай буде!

Перший змовник

Хай він умре.

Герцог Гота

Нехай умре!

Всі

Хай згине.

Дон Хуан де Аро

Він німець по мечу.

Герцог Лютцельбург

А по куделі

Іспанець він.

Герцог Гота

Не німець, не іспанець,

А мрець.

Один з-посеред змовників

А що, коли його

Обрали імператором якраз

У цю хвилину?..

Перший змовник

Ні. Не може бути.

Дон Хіль Тельєс Хірон

Що ж? Хай і так. Ми голову зітнемо,
Тоді й корона скотиться сама.

Перший змовник

Коли б і справді віддано йому
Імперії святої пишний скіпетр,—
До голови всевладного монарха
Торкнутись міг би лиш господь.

Герцог Гота

Раніше,
Ніж він здобуде скіпетр той священний,
Життя він стратить.

Перший змовник

Вибрати Карлоса

Не можуть.

Всі

Імператором не буде
Ніколи він.

Перший змовник

А скільки треба рук,
Щоб сон йому нав'яяти довічний?

Всі

Одної.

Перший змовник

Скільки треба вдарів серця?

Всі
Одного.

Перший
Хто ж це вчинить?

Всі

Ми усі.

Перший змовник.

За жертву буде лиходій великий.
Ті мають імператора обрати,
Ми ж оберімо гідного жерця.
Спитаймо в долі.

Усі змовники пишуть свої імена в записних книжечках, виривають листки з записаним, скручують їх у дудочку і кидають в намогильну урну. Тоді перший змовник каже:

Помолімось, друзі.

Усі стають навколішки. Перший змовник устає й промовляє.

Нехай обранець буде вірний богу,
Як римлянин, ударить—і умре,
Як іудей. Нехай він не боїться
Ані вогню, ні диби, ані всіх,
Які лише на світі є, тортур,
Нехай катам сміється просто в вічі,
Нехай для того, щоб убить і вмерти,
Іде на все.

(Витягає один з жеребків з урни).

Всі

Чиє ім'я?

Перший змовник

(голосно).

Ернані!

Ернані

(виходячи з юрби змовників).

Мети своєї я досяг. Од помсти
Він не втече.

Дон Руї Гомес

(протискається крізь натовп і одводить Ернані
вбік).

Віддай, віддай мені

Своє ти право.

Ернані

О, ніколи в світі!

Ви задрите мені, та пам'ятайте,
Що це ж уперше за моє життя
До мене щастя усміхнулось.

Дон Руї Гомес

Друже!

Не маєш ти на цій землі нічого,—
А я ладен усе своє багатство,
Васалів, замки, селища і ниви
Віддати за єдиний цей удар.

Ернані

Ні.

Герцог Гота

(до дон Руї Гомеса).

Ти, старий, тремтячою рукою
Не зможеш так ударити, як він.

Дон Руї Гомес

А! Що рука! Зате я маю душу!
Хай піхви заржавілі—на мечі
Немає плям!

(До Ернані).

Ти... ти ж мені належиш.

Ернані

Так, я тобі, а він—мені.

Дон Руї Гомес

(видобуваючи різ із-за пояса).

Послухай,

Тобі ріжка верну я зараз...

Ернані

(глибоко схвильований).

Що?

Життя моє? Ні! Ні! Я хочу помсти!
За батька я повинен відплатити,
А може й більше... Поверни її!

Дон Руї Гомес

Лише ріжка.

Ернані

Ні!

Дон Руї Гомес

Сину мій, подумай.

Ернані

Я здобиччю не поступлюсь нізащо.

Дон Руї Гомес

Так будь же проклят, що відняв у мене
Останню радість!

(Ховає знову ріжка за пояс).

Перший змовник

(до Ернані).

Поки слухний час
Не проминув, ти маєш дон Карлоса
Увечері підстерегти...

Ернані

Не бійтесь.

Я добре знаю, як людину вкласти
На вічний сон.

Перший змовник

Нехай же упадуть
Усі гріхи на грішника тяжкого.
Хай бог тебе благословить. А ми,
Барони й графи, присягу складімо,
Що як загине, не убивши, він,
Ми всі його слідами простувати
Без роздуму і без вагання будем,—
І дон Карлос умре.

Всі

(видобувши шпаги).

Так, присягнімось!

Герцог Гота

(до першого змовника).

На чому ж, брате?

Дон Руї Гомес

(піднявши свою шпагу ефесом догори).

На оцім хресті,

Всі

(піднявши шпаги вгору).

Хай він умре без сповіді й прощення!

Чути далекий грім гармати. Всі спинилися, зацікавившись. Двері від гробниці прочиняються. Дон Карлос появляється на порозі. Блідий, він слухає. Другий постріл. Третій постріл. Він раптом одчиняє двері з гробниці і спиняється, ні кроку не ступаючи далі, на порозі.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Змовники, дон Карлос; потім дон Рікардо, придворні, вояки; король Богемський, герцог Баварський; потім донья Соль.

Дон Карлос

Панове, імператор перед вами.

Усі світочі раптом гаснуть. Глибока тиша. Він ступає наперед у темряві, такій густій, що ледве можна добачити нерухомі й мовчазні постаті змовників.

Мовчання й ніч! Оце та оболона,
Якою обснувались лиходії!
Чи справді ж бо ви марите, панове,
Що все забудеться, неначе сон,
І ви мені у темряві здастесь
За мармурові статуї могильні?
Ні! Вашу мову, надто голосну,
Склепіння це недавно відбивало,
І на мовчазний камінь ви не схожі.
Ну, хто на Карла п'ятого зведе

Убивчу руку? Швидше! А! Ніхто,
Ніхто не сміє! Смолоскипи ваші,
Що сяли тут огнем таким кривавим,
Я всі єдиним подихом згасив.
Та знайте—хто уміє так гасити,
Той і світити вміє.

Стукає залізним ключем у бронзові двері гробниці.
На цей стук уся глибінь льоху виповнюється воя-
ками з факелами та протазанами в руках. На чолі них
герцог д'Алькала, маркіз д'Альмуньяк.

Гей, злітайтеся
На пишну здобич, соколи мої!

(До змовників).

Ну, як оці вам факели? Чудесні,
Достоту похоронні! Чи ж не так?

(До вояків).

До мене всі. На злочині впіймав я
Злочинців лютих.

Ернані

(глянувши на вояків).

Так воно простіше.
Допоки був він перед нами сам,—
Здавався Карлом він мені великим...
А це лише Карл П'ятий...

Дон Карлос

(до герцога д'Алькала).

Конетаблю

Іспанії!

(До маркіза д'Альмуньяка).

Кастільський адміралє!
Знезбройте їх!

Вояки оточують змовників і забирають у них зброю.

Дон Рікардо
(вбігає і вклоняється до землі).

Владарю найясніший!

Дон Карлос
Мойого замку будеш ти алькад.

Дон Рікардо
(уклонившись вдруге).

Два виборці бажають привітати
Священну імператора особу.

Дон Карлос
Нехай зайдуть.

(Тихо до Рікардо).

Проси і донью Соль.

Рікардо вклоняється і виходить. Входять при сяйві смолоскипів та звуках фанфар король Богемський та герцог Баварський у золотом шитій одежі і з коронами на головах. Великий почет із німецьких дворян, що несуть імперську корону з двоголовим орлом, з іспанським гербовим щитом посередині. Вояки розступаються, шикуються на дві шпалери, між якими обидва виборці йдуть до імператора. Підійшовши, вони вклоняються низько, дон Карлос вітає їх, піднявши капелюх.

Герцог Баварський

Великий імператоре! Владарю,
Над усіма монархами найвищий!
Вітаю вас, кладу поклін земний.

На Фрідріха Саксонського спочатку
Були звернули виборці свій погляд,—
Та сам він визнав, що за нього ви
Корони достославної гідніші.
Тож маєте отримати її ви,
А з нею скіпетр і священний меч —
Великих діл прекрасну запоруку.

Дон Карлос

Я особисто дяку всім складу,
Хто вибором явив мені пошану,—
А вас, панове, не тримаю більше.
Прощайте, брате мій. Ідіть здорові,
Кузене.

Король Богемський

Карле! Пригадай, що наші
Батьки й діди у приязні великій,
У другуванні щирому жили!
Чи хочеш ти—у віці молодому
Досягши найяснішого верхів'я—
Мене назвати братом між братами?
Тебе колись я бачив немовлям...

Дон Карлос

(перебиває).

Занадто вдаєтесь ви в фамільярність,
Богемії королю!

Дає йому, а також герцогові Баварському поцілу-
вати руку і жестом відпускає послів, що низько
йому вклоняються і виходять зі своїм почтом.

Юрба

Хай живе

Карл імператор! Віват!

Дон Карлос

(набік).

Я дійшов

Мети своєї. На користь мені
Сам Фрідріх Мудрий поступився тронем.

Увіходить донья Соль, яку веде дон Рікардо.

Донья Соль

Що! Імператор! Вояки! О, боже!
Ернані!

Ернані

Донья Соль!

Дон Руї Гомес

(біля Ернані, набік).

Мене й не бачить.

Донья Соль підбігає до Ернані. Він змушує її відступити, з недовірою глянувши на неї.

Ернані

Шановна пані...

Донья Соль

(видобуваючи захованого на грудях кинджала).

Мій кинджал зі мною.

Ернані

(протягав до неї руки).

Мій ангеле!

Дон Карлос
Мовчіть усі.

(До змовників).

Ну, що ж?
Прийшла година нам поговорити,
Скажіть: навіщо ви сюди зійшлись?

Ернані

(ступає крок вперед).

Яснішої не може бути речі.
Зібрались ми накреслити на стіні
Ті літери, що Валтасар їх бачив
Серед бенкету.

(Видобуває кинджал і розмахує ним).

Хай дістане Цезар,
Що Цезареві суджено.

Дон Карлос

Мовчи.

(До дон Руї Гомеса),

Ви, Сільво,—зрадник.

Дон Руї Гомес

Невідомо, хто:

Чи я, чи ви.

Ернані

(повертаючись до змовників).

Так, він дійшов свого,
Корону імператорську доставши
І всіх своїх зловивши ворогів.

(До імператора).

Вам королівська мантия блакитна
Тісна була,—і нині в пурпурову
Дано вам одягнутися. На ній
Кривавих плям не видно.

Дон Карлос

(до дон Руї Гомеса).

Мій кузене

Де Сільва. Подумай сам, збагни:
Ти до герба фамілії своєї
Додав ганебне; чорне слово: зрада.

Дон Руї Гомес

Який король; такі його й підданці.

Дон Карлос

(до герцога д'Алькала),

Узяти тільки герцогів і графів,
А решту...

Дон Руї Гомес, герцог Лютцельбург, герцог Гота,
дон Хуан де Аро, дон Гусман де Лара, дон Тельєс
Хірон, барон Гогенбург відокремлюються від групи
змовників, серед яких залишається Ернані. Герцог
д'Алькала тісно оточує їх вартою.

Донья Соль

(набік).

Боже! Мій Ернані вільний!

Ернані

(виходячи з юрби змовників).

Прошу й мене узяти до лічби.

(До дон Карлоса).

Коли Ернані, простий верховинець,
Твойого ешафоту не достойний,
Коли не може досягти чолом
Він леза смертоносного твого,
Коли для того, щоб прийняти смерть,
Іспанським грандом треба називатись,—
Гаразд. Господь, що дав тобі корону;
Мене дарами також не минув:
Хуан я Арагонський, граф і герцог,
Маркіз де Монруа, віконт де Гар,
Нащадок предків славних і великих,
Що народився в темному вигнанні.
Я син отця, що твій отець убив,
Кастілії прекрасної королю.
Твій рід з моїм криваві мав рахунки,
Яким тепер пора прийшла скінчитись:
До послуг мали ви сокиру й ката,
А ми—кинджала й непроглядну ніч.
Що ж! Бог послав мені високий титул,
А королівський вирок—мандрування
По диких горах. Та поскільки я
Гострив меча об скелі кременисті
І гартував у спінених потоках,—

(надіває капелюха. Звертається до інших змовників).

Шапки надіньте: ми—іспанські гранди!
*(Всі іспанці надівають капелюхи. Ернані далі—
до дон Карлоса).*

Так. Наші голови до ніг твоїх
Скотитись можуть у шапках, королю.

(До заарештованих).

Руї Гомес і Лара, всі вельможі,

Нащадки всі уславлених фамілій,
Хуана Арагонського прийміть.

(До придворних і вояків).

Так—я Хуан, королю. Я Хуан,
Кати і слуги! І коли для мене
Вам треба збудувати ешафот,
То заслужив я на один з найвищих.

(Підходить і приєднується до групи заарештованих вельмож).

Донья Соль

О, небеса!

Дон Карлос

Забув я, далєбі,
Про ту стару історію.

Ернані

Не диво:

В образника коротша завжди пам'ять,
Аніж в ображеного.

Дон Карлос

Не перечу:

Я син батьків, котрі твоїм батькам
Стинали голови, як лиходіям.

Донья Соль

(падає навколішки перед імператором).

О, змилуйтесь, велителю! О, згляньтесь,
Чи вбийте нас обох, бо він мій любий,
Мій наречений, муж. Для нього тільки
Живу я й дишу... Володарю можний,
До ніг священних ваших припадаю.

Його сам бог мені послав, як вам
Корону імператорську... Молю,
Благаю вас...

(Дон Карлос дивиться на неї застиглим поглядом).

Який зловісний погляд!

Дон Карлос

Устаньте, герцогине Арагонська,
Маркізо Монруа і віконтесо
Де Гар... Не можу пригадать, Хуане,
Всіх ваших титулів...

Ернані

Хто каже це?

Король?

Дон Карлос

Ні, імператор.

Донья Соль

(підвівшись).

Милий боже!

Дон Карлос

(набік, поклавши руки на груди).

Погасни серце молоде й жагуче
І місцем розумові поступися!
Твоя любов, твої тепер коханки—
Германія, та Фландрія, та горда
Іспанія!

(Пильно дивиться на свою корогву).

Так, гербовий орел—
От серце імператорське віднині.

Ернані
Ви—Цезар.

Дон Карлос

(до Ернані).

Ти фамілії своєї,
Хуане, гідний. Чесно заслужив ти

(показує на донью Соль)

І цей дарунок.

На коліна, герцог!

Ернані преклоняє коліна. Дон Карлос здимає з себе
золотого ланцюга і надіває Ернані на шию.

Відзнаку цю прийми від мене.

(Видобуває шпагу і тричі вдаряє плазом Ернані
по плечі).

Будь

Отчизні й королеві завжди вірний:
Висвячую на рицаря тебе.

(Підводить його, обіймає).

Та маєш ти ланцюг іще дорожчий,
Якого я не матиму довіку:

Жіночі ніжні, теплі дві руки,
Напоєні коханням незрадливим.

Ти—щастя маєш, я—лише корону.

(До змовників).

Забуто все, що діялось між нами,
Лукавство ваше вам прощаю я.
Хай цілий світ по цьому слові бачить,
Що не даремне з короля Карлоса,

Кастілії володаря дрібного,
Став імператор, світу володар.

Змовники падають навколішки.

З м о в н и к и

Нехай живе могутній імператор!

Д о н Р у ї Г о м е с

(до дон Карлоса).

Лише мені покара!

Д о н К а р л о с

І мені.

Д о н Р у ї Г о м е с

(набик).

Але простити я, як він, не можу.

Е р н а н і

Монарх великодушний!

В с і

(вояки, змовники, придворці).

Хай живе
Германія! Хай П'ятий Карл живе!

Д о н К а р л о с

(обернувшись до гробниці).

Великого слід Карла спом'янути.
Хай буде славен він із роду в рід.
Лишіть нас двох.

Усі виходять.

СЦЕНА П'ЯТА

Дон Карлос

(сам, схиляється перед гробницею).

Чи догодив тобі я?

Чи я зумів на рівень підвестися,
Якого не сягають королі?
Скажи, мій батьку! Може мій шолом
З тіарою тепер лежати поруч?
Чи досить певну маю я ходу,
Щоб простувати вірного тропою,
Що ти її проклав для спадкоємців
Серед руїн, на попелі пожарищ?
О! Я стояв самотній, непорушний
Серед заздросників і ворогів,
Серед людей, що виють і кусають;
Отцю святому мусів я платити,
Карати непокірних і невірних,
Перед собою мав я Солімана,
І Лютера, і короля Франціска,
І тисячі нагострених ножів,
І пастки, і каміння попідводне,
І двадцять націй, що й одна б могла
Вжахнути двадцять королів потужних,—
І я прийшов до тебе, я спитав:
Що маю я найперше появити?
І ти відрік, мій отче: „милосердя“.

АКТ П'ЯТИЙ

ВЕСІЛЛЯ

Сарагоса. Тераса при замку герцога Арагонського. У глибині — сходи, що ведуть до садка. Праворуч і ліворуч двоє дверей, які виходять на терасу, оточену балюстрадою, де підносяться два ряди аркад у мавританському стилі; крізь аркади видніються палацові сади, фонтани, гаї з мандрівними вогниками серед дерев і в глибині готичні та арабського взірця верхів'я пишно освітленого палацу. Ніч. Чути далекі фанфари. Маски, доміно, самотні й групами, ходять туди й сюди по терасі. На передньому плані група молодих людей з масками в руках, сміються й голосно розмовляють.

СЦЕНА ПЕРША

Дон Санчо Санчес де Цуніга, граф де Монтерей; дон Матіас Центуріон, маркіз д'Альмуньян; дон Рікардо де Рохас, граф де Касапальма; дон Франціско де Сотомайор, граф де Велялькасар; дон Гарчі Суарес де Карбайяль, граф де Пеньяльвер.

Дон Гарчі

Чудова ніч! Прекрасна наречена!

Дон Матіас

(поглядає з балкона).

Вся Сарагоса в вікна заглядає.

Дон Гарчі

І недаремне: ще ніхто на світі
Не бачив ані бенкету такого,
Ані такої пишної години,
Ані таких вродливих молодих!

Дон Матіас

Який наш імператор добрий!

Дон Санчо!

Правду
Ви кажете, маркізе. Хто б подумав
Під хвилю ту, коли ми з ним ішли
Шукати щастя під нічним покровом,
Що все отак скінчиться?

Дон Рікардо

(перебиває).

Постривайте,

І я був там.

(До інших).

Послухайте, панове,
Історію: зальотників колись
Зійшлося троє на одній дорозі,
Воюючи красуні горде серце.
Один був герцог, другий був король
І третій був розбійник. А на чім
Кінчилася потрійна та облога?
Бандитові фортеця піддалась!

Дон Франціско

Що ж дивного? В Іспанії, та й скрізь
Фортуна і кохання служать тим,
Хто в грі уміє спритно фальшувати,—
І злодій, річ видима, виграє!

Дон Рікардо

А я собі фортуна привертаю
Тим, що коханню вмю бути свідком:
Спочатку граф, а далі гранд іспанський,
А далі дослужився й до двірського
Алькада.

Дон Санчо

Розгадав я ваш секрет:
У короля перед очима завжди
Крутитися.

Дон Рікардо

Служити королеві!

Дон Гарчі

І ті слова, що в нього випадково
Злетіли з уст, ловити якнайшвидше!
Так титули собі ви здобули.

Дон Матіас

А що пак Сільва? Він уже замовив
Труну собі?

Дон Санчо

Не смійтеся, маркізе!
Це щире серце. Донью Соль кохав
Без міри палко дон Руї де Сільва.
Він шістдесят прожив на світі років—

Волосся в нього тільки посіріло...
За день же біле стало, наче сніг!

Дон Гарчі

До Сарагоси не прибув він, кажуть.

Дон Санчо

Іще б таки! Весілля й домовина!

Дон Франціско

Що ж імператор?

Дон Санчо

Він сумний, як ніч.
Усе, бач, Лютер каламутить воду!

Дон Рікардо

Ну, що той Лютер? Смішно, далєбі!
Та як на мене, я б його приборкав
Із чотирма, панове, вояками!

Дон Матіас

Та й Сулейман загрожує...

Дон Гарчі

А! Лютер,
І Сулейман, і Зевс, і Вельзевул,—
Пощо вони усі мені здалися?
Жіноцтво красне, маскарад чудовий—
І тисячу я вже сказав дурниць,
Як ніч оця, веселих!

Дон Санчо

Це до діла!

Дон Рікардо

Йй-богу, Гарчі щиру правду каже!
На бенкеті роблюся іншим я,
Бо маска, що лице мені вкриває,
Здається, й розум підміняє мій.

Дон Санчо

(стиха до дон Матіаса).

Либонь Рікардо завжди бенкетує!

Дон Франціско

(показуючи на двері праворуч).

Панове, правда, що ото світлиця
Для молодят?

Дон Гарчі

(притакуючи головою).

Так. Ми їх тут небавом
Побачимо.

Дон Франціско

Напевне?

Дон Гарчі

Безперечно!

Дон Франціско

Чудесно! Молода—така красуня!

Дон Рікардо

Який-бо справді імператор добрий!
Ернані, цей вчорашній бунтівник,
На шиї має золоте руно—
Одружений—і прощений... А міг же

Колись, моєї слухавши поради,
Зальотника покласти наш велитель
На постіль кам'яну—і на перину
Прекрасну даму!

Дон Санчо
(до Матіаса).

Залюбки, мій друже,
Я проколов би шпагою своєю
Оцього вискочня, оцього графа
З душею альгвазила!

Дон Рікардо
(підходить до них).

Що ви тут
Говорите, панове?

Дон Матіас
(тихо до дон Санчо).

Любий графе!
Стримайтеся, на бога!

(До дон Рікардо).

Він мені
Читав сонет Петрарки до Лаури.

Дон Гарчі

А хто помітив з-поміж вас, панове,
Серед жіноцтва, квітів та вогнів
Примару, що стоїть край балюстради
І чорним, лиховісним доміно
Псеу веселу, радісну картину?

Дон Рікардо

А й справді дивна постать.

Дон Гарчі

Хто б це був?

Дон Рікардо

Стривайте... Може дон Пранцасьйо?

Дон Франціско

Ні!

Дон Гарчі

У масці він неначе і вродився!

Дон Франціско

А! Це ж де Сома, герцог! Він бажає
Всіх зацікавить виглядом таким.

Дон Рікардо

Ні, з герцогом недавно говорив я.

Дон Гарчі

Та хто ж це, врешті? Гляньте: він іде
Сюди!

З'являється Чорне доміно, повільною ходою перетинаючи терасу. Всі повертаються і стежать за ним очима, а невідомий ніби й не помічає того.

Дон Санчо

Якщо мерці по світу ходять,
То це один із них!

Дон Гарчі

(підбігає до Чорного доміно).

Прекрасна маска!

(Чорне доміно обертається і спиняється. Гарчі відступає).

Заприсягнуся — полум'я з очей
Жахтить у нього!

Дон Санчо

Що ж, як це диявол,
То певно хоче він поговорити
З людиною.

*(Підходить до Чорного доміно, що стоїть нерухо-
хо).*

Скажи: ти гість із пекла?

Маска

Не з пекла я — до пекла я іду.

Рушає далі і зникає за поруччям сходів. Всі слід-
кують за ним очима, поійняті якимсь острахом.

Дон Матіас

Ну й голосок! Достоту замогильний!

Дон Гарчі

Що десь жахає — на балу смішить.

Дон Санчо

Коли й штукар це, то лихого тону!

Дон Гарчі

Нехай це сам Люцифер, що прийшов
Поглянути на танці в Сарагосі
І танцюристів пеклом ужахнути,
Танцюймо, панство!

Дон Санчо

Б'юся об заклад,
Що це якась комедія!

Дон Матіас

Узавтра

Дізнаємось.

Дон Санчо

(до Матіаса).

Ну, що він робить там?

Дон Матіас

(коло балюстради).

Зійшов униз та й годі.

Дон Санчо

(задумливо).

Щось чудне

Таїться тут.

Дон Гарчі

(до дами, що проходить повз них).

Дозвольте, маркізо,

Ще з вами й цей танок протанцювати?

(Уклоняється й подає їй руку).

Дама

Ви ж знаєте, що муж мій лічить танці,
В яких я з вами.

Дон Гарчі

От воно й гаразд:

Він лічить, ми танцюємо. І він

Таки ж якусь повинен мать розвагу!

Дама подає йому руку, вони виходять.

Дон Санчо

(роздумує).

Щось загадкове!

Дон Матіас.

Тихше! Молоді!

Увіходять Ернані і донья Соль, узявшись за руки. Донья Соль пишно зодягнена у вінчальні шати. Ернані в чорнім оксамитовім убранні, з золотим ланцюгом круг шиї. За ними — юрба масок, дам і придворців, що становлять їх почет. Алебардники в розкішних лівреях ідуть позад їх, чотири пажі — спереду. Всі розступаються і кланяються молодим.

Фанфари.

СЦЕНА ДРУГА

Ті самі, Ернані, донья Соль. Почет.

Ернані

(вітаючись).

Привіт вам, друзі!

Дон Рікардо

(іде йому назустріч, уклоняється).

День твого щастя —
День нашого, господарю вельможний!

Дон Франціско

(дивиться на донью Соль).

Та це ж Венера, Якове святий!

Дон Матіас

Видовище прекрасне! От де щастя!

Дон Франціско

(показуючи Матіасові на кімнату молодих).

Чудові речі мають там відбутись!
Огні погаснуть і замкнуться двері...

О, як би добре феєю легкою
В той покій невидимо залетіти
І стать за свідка чарівних утіх!

Дон Санчо

(до Матіаса).

Вже пізно. Чи не час нам і додому?
Усі віддають надобраніч молодим і виходять — ті
дверима, ті сходами в глибині.

Ернані

(проводячи їх).

Хай бог вас береже!

Дон Санчо

(зоставшиися позад усіх, стискає йому руку).

Нехай пошле

Вам небо щастя світле й безтурботне!

(Виходить).

Ернані і донья Соль застаються самі. Шум людських кроків та голосів віддаляється і врешті зовсім стихає. Під час початку другої сцени далекі звуки фанфар стихають, огні гаснуть — один за одним. Поволі ніч і тиша повивають усе.

СЦЕНА ТРЕТЯ

Ернані, донья Соль.

Донья Соль

Усі пішли... Нарешті!

Ернані

(намагається пригорнути її).

О, кохана!

Донья Соль

(червоніє і відступає від нього).

Уже... здається... пізно.

• Ернані

Час тепер —

І завжди час нам бути вдвох з тобою!

Донья Соль

Мене цей галас трохи притомив.
Чи ж правда, мій велителю, мій друже,
Шумні веселощі — завада щастю?

Ернані

Так, мила, так, бо щастя — річ висока,
В серцях із бронзи повагом воно
Накреслює свої величні букви, —
А пустотливі вигуки юрби
Його лякають. Усміх щастя ближчий
До сліз, ніж до гучного сміху.

Донья Соль

Любий!

Ваш усміх — променистий день ясний!

*(Ернані пригортає її, щоб увійти з нею в кімнату,
вона червоніє).*

Я зараз... зараз...

Ернані

О, я твій невільник!
Чини, що хочеш. Я чекати буду
Покірно тут... Усе, що зробиш ти,
Прекрасне! Все, чого ти забажаєш,
Я вволю. Співу хочеш ти, чи сміху, —

Співатиму, сміятимуся я!
Моя душа, як той вулкан, палає,
Проте звели — і полум'я потухне,
І та гора, що дихала вогнем,
Що лавою гарячою кипіла,
Затихне враз, а схили всі її
Укриються травою та квітками.
Везувій — так! Везувій у полоні!

Донья Соль

Ернані, добрий мій!

Ернані

Знов це ім'я?
Молю тебе навек його забути!
Колись, давно — ах, це ж у сні
приснилось! —

Ернані жив — людина темних гір
І ночі темної. Палав у нього
Страшний, відлюдний погляд блискавками.
Це був вигнанець. В нього слово помста
Накреслила сувора доля в серці,
Його прокляття гнало по світах!
Того Ернані я тепер не знаю,
Я... я люблю зелені, пишні луки
Квітки, гаї та співи солов'їні!
Тепер Хуан я, герцог Арагонський,
Муж донї Соль, щасливий, як ніхто!

Донья Соль

І я щаслива, як ніхто, Хуане!

Ернані

Ну, що мені до брудного лахміття,
Яке за брамою я полишив?

Тепер я знов у рідному палаці,
Що засмутився, занепав без мене,—
І на порозі — неба посланець
Мене зустрів і привітав утішно.
І вхожу я, і знов колони ставлю,
Де все було руїною взялося,
Свічу вогні, кажу бур'ян лихий
Сполоти на дідівському подвір'ї,
І відчуваю в серці тільки радість,
Погожий день та сонячну любов.
Верніть мені мої фортеці, вежі,
І радника кастільського відзнаки,
І власть, яку мій батько посідав,—
Та як прийде до мене донья Соль
З лицем, від сорому порожевілим,—
Геть, геть усе! Нічого я не хочу!
Я все забув, я все спалив, розвіяв,
Минулого немає... Світ новий
Навколо мене і в мені створився!
Чи мудрий я, чи може я безумець —
Однаково! Я дишу, я живу,
Тебе люблю я, ти мій скарб єдиний!

Донья Соль

(розглядає його золотий ланцюг).

Як гарно: золоте намисто
На чорнім оксамиті!

Ернані

Короля

Ти ж бачила не раз в такім уборі.

Донья Соль

Так... Може... Любий! Що мені до інших?
І потім... Оксамит це чи саета?

Ні, ні, мій герцог! Золото це сєє
Лише тому, що на тобі воно!
Ви горді, благородні, монсеньйоре!

(Він хоче завести її в кімнату).

Зажди хвилинку... Милий мій! Я плачу
Від радості... Поглянь, яка краса!

(Підходить до балюстради).

Владарю мій, не буду я баритись—
Подишу тільки духом цим чудовим,
На ці сади заснулі подивлюсь!
Замовкла музика, вогні погасли,
І тільки ніч, і тільки ми... Природа
Дрімає й снить—і сниться їй любов.
Ні хмарки в небі. Все відпочиває,
Як ми з тобою. Підійди до мене...
Троянди пахнуть, місяць золотий
Зійшов на небо, і проміння чисте,
Як голос твій, мені у серце лється...
І радощі, і спокій невимовний...
О, вмерти я б хотіла в цю хвилину!

Ернані

Хто б міг, почувши голос твій небесний,
Земних турбот нікчемних не забути?
Твої слова—це пісня, де немає
Речей людських найменшої луни!
Як мандрівець прозорою водою
У даль ясного вечора пливе
І бачить квіти й трави запахущі,
У нерухомім дзеркалі відбиті,—
Так я пливу блакиттю мрій твоїх.

Донья Соль

Ця темрява—вона занадто чорна,
І ніби мертва тиша ця німа.

Хоч би де зірка в небі заблищала,
Хоч би де голос лагідний озвався
В далечині!

Ернані
(усміхаючись).

Химернице моя!
Ти ж тишилась, що всі огні потухли
І що замовкли співи!..

Донья Соль

Ах, то бал,
То інша річ! Але пташина в полі,
Чи соловей у тінням гаю,
Чи тихий флейти перелив! Нам душу
Гармонією музика сповняє
І ті прекрасні будить голоси,
Що в серці сплять... О, це було б чудово!
(Далеко в темряві чути звук різка).

Мое бажання вволено!

Ернані
(набік).

Нещасна!

Донья Соль

Слова мої почув напевне ангел,
Твій добрий ангел, так?

Ернані
(гірко).

Мій добрий ангел!

(Знову звуки різка. Набік).

Ізнову!

Донья Соль

(усміхаючись).

Я пізнала, дон Хуане!
Це ваш ріжок!

Ернані

Чи справді?

Донья Соль

А скажіть:

І ви ж берете в серенаді участь?

Ернані

О, так! Беру!

Донья Соль

Ну, що той бал шумливий?
Ні! Ось де втіха: в темному гаю
Ріжок, на крилах несений луною!
І це... це ж твій ріжок, твій голос любий!

Ернані

(набік).

А! Виє тигр, шукаючи поживи!

Донья Соль.

Які солодкі звуки, дон Хуане!

Ернані

(підводиться, страшний).

Ернані я! Зови мене Ернані!
Ще живе пекельне це ім'я!

Донья Соль

(дрижить).

Що вам таке?

Ернані

Він! Він! Старий!

Донья Соль

О боже!

Який жахливий погляд! Що таке?

Ернані

Старий сміється там зловісним сміхом...

Ти бачиш—там?

Донья Соль

Опам'ятайся, любий!

Який старий?

Ернані

Старий!

Донья Соль

(падає навколішки).

Я на колінах

Молю тебе, скажи: яка страшна

Тебе пече й тривожить таємниця?

Ернані

Йому я заприсягся!

Донья Соль

Заприсягся?

Вона злякано стежить за всіма його рухами. Він раптом спиняється і проводить рукою по чолі.

Ернані

(набік).

Що я сказав, безумний?

(Голосно).

Заспокойся,
Моя голубко. Що тут я казав
Тобі?

Донья Соль

Ви говорили...

Ернані

Ні, ні, ні!

У мене якось розум замішався...
Я трохи, бач, нездужаю... Та це
Пройде... Не бійся...

Донья Соль

Може ліків

Тобі приготувати?

Знову ріг.

Ернані

(набік).

Кличе він,

Він кличе! Має він од мене слово!

(Проводить рукою по поясі, де немає ні шпаги,
ні кинджала).

Нічого! А! Таж я повинен був
Це пам'ятати!

Донья Соль

Боляче тобі?

Ернані

Так... Трохи... Це відкрилась давня рана...

(Набік).

Зробити треба, щоб вона відсіль
Пішла.

(Голосно).

Моя єдина! Пам'ятаєш
Ту скриньку, що колись за днів лихих
Не розлучавсь я з нею?

— Донья Соль

Знаю добре!
Що ж принести із неї?

Ернані

Знайдеш там
Ти слоїк з елексиром, що напевне
Мені утишить болі...

Донья Соль

Зараз, милий!

(Виходить удвері, що ведуть до шлюбного
покою).

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Ернані

(сам).

Так от на чім кінець моему щастю!
Це долі перст холодний, невідхильний!
Жорстокий глум!

(Западає в глибоку, болючу задуму, далі раптом обертається).

Ну, що ж? Нема нікого.
Невже я помилився? О, надіє!

Маска в Чорному доміно з'являється на сходах. Ернані зупиняється, скаменівши.

СЦЕНА П'ЯТА

Ернані, Маска.

Маска

„Візьми цей ріг. Коли намислиш ти,
Що час мені з землею розлучитись,—
Заграй у нього, затруби, і я
Усе зроблю, як ти того бажаєш“,—
Так ти промовив — і тобі за свідків
Стояли мертві.

Ернані

(тихо).

Боже правий! Він!

Маска

Прибув сюди я, щоб тобі сказати,
Що час настав.

Ернані

Що ти зробити хочеш

Зі мною?

Маска

Я до вибору даю:
Кинджал або трутизна. Ми підемо
З тобою вдвох, — я дам тобі усе,
Чого ти хочеш для своєї смерті.

Ернані

Гаразд.

Маска

Молися!

Ернані

Що тобі до того?

Маска

Що ж вибрав ти?

Ернані

Отруту.

Маска

(подає йому слоїчка, Ернані, блідий, бере його).

Пий скоріше,

А я доп'ю.

Ернані підносить слоїчка до уст, потім одводить.

Ернані

Молю, благаю — взавтра!

Коли у тебе серце в грудях є,
Коли людську, живу ти маєш душу,
Коли ти не із пекла посланець,
Не смерть, не демон, не страшна потвора,
Коли господь у тебе на чолі
Не написав жахливого „ніколи“,
Коли ти знаєш, що за дивне щастя
Любити, бути любленим, до шлюбу
З тією стати, що у сні приснилась,
Коли хоч раз ти на своїх раменах
Жіночі теплі руки почував, —
Зажди до завтра! О! Зажди до завтра!

Маска

Йй-богу, смішно! Завтра, завтра! Ні!
Той дзвін, який ти чув сьогодні вранці,—
Дзвін похоронний! Та й подумай сам:
Що маю я зробити цієї ночі?
Умерти маю. Як! Самому вмерти?
Без тебе? Ні! Зі мною й ти підеш!

Ернані

Геть, демоне! Я не піду з тобою!

Маска

Ага, я так і думав... Пречудесно!
А чим же ти, юначе, присягався?
Дурниця: батьковою головою!
Забув! Коротка пам'ять в молодих!

Ернані

Мій батько! Батько! А, та це ж
безумство!

Маска

Це — тільки зрада...

Ернані

Герцог!

Маска

Як сини

Родин іспанських научились нині
Ламати слово підло і генебно, —
Прощай!

(Робить крок, щоб вийти).

Ернані

Не йди!

Маска

Ти зважився?

Ернані

Жорстокий,

Неситий дід!

(Бере слоїк).

Урвать життя моє,
Як підійшов я до порога неба!

Вертається донья Соль, не помічаючи маски, що
стоїть у глибині.

СЦЕНА ШОСТА

Ті самі, донья Соль.

Донья Соль

Ніяк я скриньки не могла знайти.

Ернані

(набік).

Вона! О, боже! У таку хвилину!

Донья Соль

Що, що тобі? Мене ти мов злякався...
Що маєш ти в руці? Жахлива думка!
Що маєш ти в руці?

Доміно підходить ближче і знімає маску. Вона кри-
кує, пізнавши дон Руї.

Отрута!

Ернані

О, боже!

Донья Соль

Скажи: чим завинила я тобі?
Мене ви обманили, дон Хуане!

Ернані

Мовчати мусів я. Руї Гомес
Де Сільва врятував мені життя,
І присягу за те йому зложив я—
Умерти. Борг повинен я сплатить.

Донья Соль

Ви не його, ви мій! Пора згадати
Ту присягу, що ви мені зложили!

(До дон Руї Гомеса).

Кохання сили надає жінкам,
Я проти вас, я проти всього світу
За нього стану.

Дон Руї Гомес

Він мені поклявся.

Донья Соль

Поклявся?

Ернані

Словом честі.

Донья Соль

Ні, єдиний!
Ніщо тебе не в'яже! Це злочинство!
Це божевілля!

Д о н Р у і Г о м е с

Герцог, я вас жду.

Ернані хоче йти за ним. Донья Соль намагається його утримати.

Е р н а н і

Пустіть мене. Я мушу, донье Соль!
Мій батько з неба дивиться на мене!

Д о н ь я С о л ь

(до дон Руї Гомеса).

О, краще б ви прийшли до лютих тигрів
Дітей у них маленьких віднімати,
Аніж до мене — відбирать його!
Ви донї Соль не знали досі, пане!
Покірна вам і тиха я була,
Шануючи ваш волос посивілий, —
Але тепер—погляньте: в цих очах
Палає гнів!

(Добуває захованого на грудях кинджала).

А! Діду знавіснілий!

Ти бачиш, бачиш крицю смертоносну?
О, стережіться, дон Руї Гомес!
Я з роду Сільва! Хай би ви мені
Були отець — однаково біда
Тому, хто милого мого торкнеться!

(Відкидає кинджал і падає навколішки перед герцогом).

Ні, ні! Пробачте! Згляньтеся на бога!
Я малосила жінка, монсеньйоре,
Я вас молю... благаю...

Д о н Р у і Г о м е с

Д о н ь я С о л ь

Донья Соль

Простіть мені! Адже ми всі, іспанки,
Коли спіткає нас пекуче лихо,
В палких словах не знаємо межі!
Мій дядьку! Ви ж мене, мене уб'єте,
Його діткнувшись... Я його люблю!

Дон Руї Гомес

(понура).

Ви надто любите!

Ернані

Ти плачеш, мила!

Донья Соль

Я не дозволю... так, я не дозволю,
Щоб ти умер!

(До дон Руї Гомеса).

О, змилуйтесь! Забудьте
Присягу ту страшну і лиховісну,—
Благословлю, любитиму я вас!

Дон Руї Гомес

Так. Після нього! Хочеш потушити
Огонь страшний, в якому я палаю,
Ти приязню, недопитком любові?

(Показуючи на Ернані).

Він, тільки він — усе твоє життя,
Твій світ, твій бог... А що ж мені

лишилось?

І мав би він солодку пити втіху,
Тебе своєю звати, милувати,
А я б стояв, як старець, на порозі,

І ти б на мене з дозволу його
Поглянула, жаліючи з презирством —
І кістку б кинула, неначе псові!..
Ні, тричі ні! Ганьба! Ганьба й прокляття!
Пора скінчити. Пий!

Ернані

Я слово дав

І слова я додержу.

Дон Руї Гомес

Пий!

Донья Соль

Стривайте!

Благаю вас... Я вам сказати хочу...

Дон Руї Гомес

Могила жде, і годі зволікатись.

Донья Соль

Сеньйоре! Мій Хуане! Ви жорстокі
Обидва!.. Я молю лише хвилину,
Хвилину почекати... Я скажу
Одно лише... Я жінка... бідна жінка!..

Дон Руї Гомес

Ну, герцог!

Донья Соль

Монсеньйори! Ви страшні!

В чім винна я?

Ернані

Ох, серце розірветься

Від жалю!

Донья Соль

(все держить його за руки).

Розумієте тепер,
Що вислухати ви мене повинні!

Дон Руї Гомес

(до Ернані),

Умерти час.

Донья Соль

(усе не випускаючи руки Ернані).

Хуане! Тільки слово —
І вчиниш ти, що хочеш.

(Вириває у нього слоїчка).

Він у мене!

(Підносить слоїчка перед очі вражених Сільви та Ернані).

Дон Руї Гомес

Знайти тут мав шляхетного я мужа —
Стрів двох жінок! Умієш ти, Хуане,
Свого батька кров'ю присягатись —
І присягу умієш ти ламать.
Ну, що ж... прощай... Я розкажу твому
Отцеві правду.

Ступає кілька кроків. Ернані спиняє його.

Ернані

Постривай!

(До доньї Соль).

Невже,
Ти хочеш бачити, як на чоло
Страшна печать мені наляже: зрадник!

Кривоприсяжник! Ница і безчесна
Людина! Ні! Оддай мені отруту!
Молю тебе! Любов'ю заклинаю!

Донья Соль

(похмуро),

Цього ти хочеш?

(П'є отруту).

Пий тепер!

Дон Руї Гомес

(набік).

Для неї,
Для неї смерть приніс я!

Донья Соль

(подаючи Ернані наполовину випорожнений слої-
чок).

Пий, Хуане!

Ернані

(до дон Руї Гомеса).

Безумний діду, бачиш?

Донья Соль

Я для тебе
Твою лишила пайку.

Ернані

(бере слоїчка).

Сила божа!

Донья Соль

А ти б мені моєї не лишив,
Недобрий! Ти не вмієш так любити,

Як люблять дочки Сільвіного роду!
Я перша випила — і я спокійна.
Бери ж!

Ернані

О, що зробила ти, нещасна!

Донья Соль

Ти так хотів.

Ернані

Жахлива смерть!

Донья Соль

Чому?

Ернані

Напій кохання, що веде до гробу!

Донья Соль

Хіба ж не разом ми цієї ночі
Збиралися заснути? Хай же прийме
Камінне ложе з'єднаних навік!

Ернані

Ти, батьку мій, помстився надо мною
За те, що я тебе забув!

(Підносить слоїчка до уст).

Донья Соль

(кидається на нього).

Не пей,
Не пей, Хуане! О, які страшні,

Нелюдські муки!.. Це жива отрута!
Змія стоглава, що гризе й шматує
Безсиле серце!.. Це огонь!.. Не пий!
Страждання невимовне!

Ернані

(до дон Руї Гомеса).

А! Жорстокий!

Не міг ти взяти іншої отрути
Для неї?

(П'є і кидає геть слоїчка).

Донья Соль

Що зробив ти?

Ернані

Що зробила

Ти, донье Соль?

Донья Соль

Іди до мене, любий,
В мої обійми!

(Сідають поруч).

Правда ж, біль безмежний?

Ернані

Ні, мила.

Донья Соль

Почалася шлюбна ніч!
Скажи: бліде обличчя в молодій?

Ернані
А!
Дон Руї Гомес

Сталося!
Ернані

Безсилля! Розпач! Мука!
Страждає донья Соль — і допомгти
Не можу я!

Донья Соль

Коханий, заспокойся.
Мені вже легше. У блакить небесну,
У кращий світ з тобою ми полинем...
Один лиш поцілунок...

Обіймаються.

Дон Руї Гомес

А, прокляття!

Ернані

(знеможеним голосом).

Благословенне небо, що послало
Мені життя, тернами оповите,
Безднями оточене страшними,
Примарами, що не втекти від них,
Але в кінці кривавої дороги
Дозволило устам моїм припасти
До рук твоїх...

Дон Руї Гомес

Які вони щасливі!

Ернані

(дедалі тихше).

О, пригорнися доньє Соль... Як темно!
Ти мучишся?

Донья Соль

(таким самим ослабленим голосом).

Ні, серце...

Ернані

Бачиш ти

Вогні далекі?

Донья Соль

Ні, я ще не бачу.

Ернані

(глибоко зітхав).

Ось... ось вони!

(Падає).

Дон Руї Гомес

(підводить йому голову, що знову падає).

Умер!

Донья Соль

(з розпущеним волоссям, напівпідводячись).

Він тільки спить! Ми заснемо обоє!
Це муж мій, бачиш. Я його люблю.

(Ледве чутно).

Прошу вас, герцог, не будить його.
Він натовився.

(Повертає до себе обличчя Ернані).

Повернись до мене,
Єдиний мій... Ще ближче... Ближче...

(Падає).

Дон Руї Гомес

Проклятий день, коли я народився!

(Убиває себе).

З А В І С А.

Редактор *В. Дарда*
Художник *О. Комяхов*
Техредактор *К. Контар*
Коректор *В. Вороніна*

В. Гюго
Э Р Н А Н И

(на українском языке)

БФ 00646. Здано на виробництво 24/І 1952 р.
Підписано до друку 1/ІІІ 1952 року. Папір
70×92¹/₂ — 5,875 пап. арк. — 6,87 друк. арк.
Облік.-видав.арк. 7.3. Тир. 10.000. Зам. № 26.
Ціна в оправі 4 крб. за преїскурантом 1952 р.

Друкарня „Мистецтво“ Укрполіграфтресту,
м. Харків, Пушкінська, 44.

